Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Jaarverslag 2015

Mr. L. Einthoven, het eerste hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), de voorloper van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), was verantwoordelijk voor het devies en het wapen van de dienst. Hij meende dat burgers zich in een democratie als de onze niet passief moeten laten meedrijven met de golven van de geschiedenis, maar daarin een actieve rol moeten spelen: “Levende vissen zwemmen tegen de stroom in, alleen de dode drijven mee.” Het werd dus: Per undas adversas. De spreuk symboliseert de instelling van de dienst: een actieve instelling, als het nodig is tegen de stroom in, het oog gericht op bedreigingen van de nationale veiligheid.

Voorwoord

Jihadistische dreiging, onrust aan de grenzen van Europa en cyberdreiging zetten de veiligheid in de wereld onder druk. Daarmee stijgt het belang van onze inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Ik ben dankbaar voor de resultaten die 's lands meest onzichtbare dienst over het afgelopen jaar wist te bereiken. Met het lezen van dit jaarverslag hoop ik dat u beter zicht krijgt op datgene wat deze dienst allemaal voor onze samenleving heeft betekend.

Op het moment dat dit jaarverslag verschijnt, ligt het jaar 2015 echter alweer vier maanden achter ons. Dat maakt dit jaarverslag al bijna gedateerd, het veiligheidsbeeld is reeds veranderd. Aandachtsgebieden verschuiven, in het geval van ISIS richting Libië. Het 'heroïsche beeld' van Nederlandse jihadisten van ISIS brokkelt snel af. De dreiging uit het voormalige Oostblok neemt toe.

Terwijl migranten ervoor kiezen om het oorlogsgeweld in Syrië en omringende landen te ontvluchten, wordt een beperkte groep jongeren nog altijd aangetrokken om zich bij ISIS aan te sluiten. Aan het einde van het jaar 2015 zagen we gelukkig een neerwaartse trend en nam de stroom van uitreizigers af. Het leven onder ISIS wordt blijkbaar als toch wat minder rooskleurig gezien dan voorheen werd verondersteld, zoals begin dit jaar ook beschreven in het rapport van de AIVD over het leven in het kalifaat. Daarentegen zorgt de continue stroom van vluchtelingen ervoor dat de verhoudingen in de Nederlandse en Europese samenleving op scherp worden gezet. Dat is een extra zorg voor de AIVD.

De diensten leveren uitstekend werk om deze ontwikkelingen bij te houden. Dit uiteraard binnen de kaders van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Deze wet bepaalt wat moet en mag binnen het inlichtingenwerk, maar is tegelijkertijd gedateerd naar het begin van deze eeuw. Een tijd waarin data nog in kilobytes per seconde werden verzonden en de telefoon voornamelijk gebruikt werd om te bellen. De smartphone was nog niet uitgevonden. In 2015 heeft het kabinet daarom een wetswijziging aangekondigd, die het wettelijk kader van het inlichtingen- en veiligheidswerk nieuwe eigentijdse handvatten moet geven.

Ik spreek de wens uit dat we spoedig met de Tweede Kamer het debat aan kunnen gaan over de invulling van deze wetswijziging. Daarmee krijgen onze inlichtingen- en veiligheidsdiensten nieuw mandaat om hun belangrijke werk voort te zetten. Het snel veranderende tijdperk waarin wij leven, vereist dat wij snel kunnen meebewegen. Deze gewijzigde wet gaat dat mogelijk maken.

dr. Ronald Plasterk
Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Stil zijn, niet stil zitten

Op 13 november 2015 vonden in Parijs aanslagen plaats op nietsvermoedende gasten in het theater Bataclan en op eveneens nietsvermoedende café- en restaurantbezoekers. Die avond al stond de teller op meer dan 120 doden. Het aantal zou nog oplopen tot 130. Men telde meer dan 350 gewonden.

Nationaal en internationaal was de verbijstering groot, evenals de afschuw. Zeker nadat duidelijk leek te worden dat de vermoedelijke daders meerdere malen open en bloot binnen en buiten Europa zouden hebben gereisd, werd de roep om internationale samenwerking luider en luider.

De wrange ironie wil dat juist de ochtend van diezelfde 13e november de hoofden van de veiligheidsdiensten van de EU, Noorwegen en Zwitserland tijdens hun reguliere halfjaarlijkse bijeenkomst van de Counter Terrorism Group (CTG) hadden besloten de al bestaande intensieve samenwerking naar een volgend niveau te brengen. Een besluit van vóór de afschuwelijke gebeurtenissen in Parijs dus. Omdat de gezamenlijke tegenstander zijn modus operandi voortdurend aanpast; omdat er geen wetten, regels of grenzen zijn die ISIS remmen in de toepassing van geweld; en omdat door het vaardige gebruik van sociale media en internet de gewelddadige jihadist over een uitgebreid en goed functionerend netwerk beschikt.

De gezamenlijke (inlichtingen- en) veiligheidsdiensten waren het erover eens dat zij daarom een beter netwerk moeten vormen. Om de terrorist die essentiële stap voor te kunnen zijn.

Het besluit van 13 november 2015 heeft binnen drie maanden praktische invulling gekregen. In CTG-verband zullen zeker nog barrières moeten worden geslecht. Maar het doel is duidelijk, het belang is gedeeld: samenwerking in optima forma, opdat terrorisme geen voet aan de grond krijgt. Zelfs al kan 100% veiligheid nooit worden gegarandeerd.

Helaas was die aanslag in november niet de enige het afgelopen jaar. Eerder al werd Frankrijk zwaar getroffen bij de aanval op Charlie Hebdo, werd Denemarken opgeschrikt door een bloedige schietpartij met terroristisch motief in Kopenhagen, richtten terroristen een bloedbad aan in Tunis en Sousse, Tunesië, werd Turkije hard geraakt in Ankara, en vonden ook in onder meer Jemen, de Verenigde Staten, Saoedi-Arabië, Egypte en Libanon terroristische aanslagen plaats.

Een groot deel van de inspanningen van de AIVD is daarom ook gericht op dergelijke dreigingen tegen onze democratische rechtsstaat. Ons oogmerk is die dreigingen te onderkennen voordat ze zich manifesteren. Ons oogmerk is aanslagen te voorkomen. Daarbij zoeken we de samenwerking met nationale en internationale partners. We hebben gedeelde belangen, omdat terreur zich niet aan grenzen laat binden.

Ook de digitale ruimte kent geen grenzen. De AIVD heeft in 2015 opnieuw geconstateerd dat statelijke actoren de digitale ruimte misbruiken voor het verkrijgen van politieke inlichtingen én voor het verkrijgen van bedrijfseconomische gegevens. Blueprints, investeringsplannen, research-resultaten of biedingen op grote projecten worden op simpele wijze weggesluisd. Documenten met politiek-bestuurlijke standpunten of ambtelijke beleidsopvattingen zijn in de wereld van cyberspionage zeer gewild.

We kopen, socializen, ontspannen, betalen, werken en besturen via internet. Het ‘internet of things’ is de volgende stap die apparatuur onderling en met ons verbindt. Die stap hebben we al gezet. Soms om ons leven gemakkelijker te maken, soms, als het gaat om medische apparatuur, om het überhaupt mogelijk te maken. We maken op grote schaal gebruik van de digitale ruimte en worden tegelijkertijd steeds meer daarvan afhankelijk. Dat brengt nieuwe kwetsbaarheden met zich mee. Zowel de overheid en het bedrijfsleven, als de individuen in onze hedendaagse maatschappij zijn zich nog onvoldoende bewust van die digitale kwetsbaarheid, waardoor maatregelen daartegen achterblijven. We zijn digitaal gesproken nog te naïef.

Vanuit de AIVD ondersteunen wij daarom overheid en bedrijfsleven door de kwetsbaarheden te benoemen, door digitale aanvallen te onderkennen en te analyseren, en ook door te adviseren en praktische hulp te bieden waar nodig en gewenst.

De uitdagingen waarvoor wij ons bij de dienst op al deze gebieden zien gesteld, zijn legio. Met eigen ogen zie ik elke dag opnieuw hoe het vakmanschap en de betrokkenheid van mijn mensen het mogelijk maken die uitdagingen tegemoet te treden.

Veel van ons werk doen we in stilte, omdat we zo het meest effectief kunnen zijn. We signaleren, onderzoeken, duiden en mobiliseren, zodat anderen kunnen handelen met organisatorische, bestuurlijke of strafrechtelijke maatregelen. We hebben daartoe in 2015 meer dan 800 rapportages gedeeld met belanghebbenden over terrorisme, over extremisme in al zijn vormen, over het buitenland en over dreigingen in de digitale ruimte. Onder verantwoordelijkheid van de AIVD zijn in 2015 ruim 40.000 personen onder de loep genomen ten behoeve van vertrouwensfuncties bij de overheid en in de private sector.

In dit jaarverslag verbreken we iets van de stilte. Na een korte analyse van de wereld om ons heen, adresseren we onze activiteiten in het licht van de diverse dreigingen en risico's. Waarmee we zichtbaar maken dat we misschien stil zijn, maar zeker niet stil zitten.

Rob Bertholee
Directeur-generaal
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

COBEDUFANO
Le Monde
ÉCO&ENTREPRISE
Fiscalité : Bruxelles tance la Belgique
Pourquoi la Chine menace l'économie mondiale
ISTANBUL'DA
ILK TEMAS
Madaya livrée à la faim et aux marchandages politiques
« Le régime privilégie la solution militaire »

Inhoud

RUSSIA
CHINA
INDIA
MONGOLIA
KAZAKHSTAN
IRAN
ALGERIA
LIBYA
EGYPT
SUDAN
NIGER
MALI
MAURITANIA
MOROCCO
TUNISIA
NIGERIA
SOMALIA
KENYA
TANZANIA
ANGOLA
ZAMBIA
MOZAMBIQUE
PHILIPPINES
INDONESIA
MALAYSIA
AUSTRALIA
BRAZIL

1 Dreiging vanuit de gordel van instabiliteit

Langs de grenzen van Europa was net als in 2014 ook in 2015 sprake van grote instabiliteit. Deze ontwikkelde zich in veel gevallen tot een directe dreiging voor de (inter)nationale veiligheid en was daarmee bepalend voor de onderzoeken van de AIVD.

De politieke instabiliteit in diverse landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten heeft geleid tot onderlinge strijd tussen groeperingen, het verdwijnen van grenzen en het ontstaan van machtsvacuüms die fungeren als vrijplaatsen voor terroristische organisaties. De ontwikkelingen dáár hadden en hebben meer dan ooit gevolgen voor de veiligheid hier. Terroristische organisaties hebben bijvoorbeeld onverminderd hun aantrekkingskracht behouden op jonge westerse moslims die bereid zijn om hun strijd waar dan ook te voeren. Jihadisten zijn nog altijd van plan om het Westen met aanslagen te treffen.

De gewelddadigheden die gepaard gingen met de instabiele situatie in het Midden-Oosten leidden tot grote migrantenstromen. Mensen zochten massaal naar mogelijkheden om Europa te bereiken. Dit resulteerde in grote druk op de Europese grenzen en de Europese solidariteit. Ook in Nederland zorgde dit voor polarisering tussen bevolkingsgroepen.

In het Midden-Oosten zijn gespannen politieke verhoudingen verder opgelopen, veelal langs de aloude scheidslijnen van soennieten en sjiieten. Tussen de aan de PKK gelieerde Koerdische milities in Zuidoost-Turkije en de Turkse veiligheidstroepen is de situatie geëscaleerd. De opheffing van de sancties tegen Iran in verband met het nucleaire akkoord met het Westen heeft geleid tot nieuwe dynamiek in de wereld. Allemaal ontwikkelingen die van belang zijn geweest voor het buitenlandbeleid van Nederland, waarvoor de inlichtingen van de AIVD een van de pijlers zijn.

Het conflict in Syrië kreeg een extra dimensie door de bemoeienis van Rusland sinds de zomer. Het Russische optreden lijkt vooral ingegeven door de drang van president Poetin om Rusland een rol te laten spelen op het wereldtoneel. Aan de oostflank van Europa bleef de situatie in Oost-Oekraïne geheel 2015 fragiel en namen de bredere regionale spanningen tussen Rusland en het Westen niet af.

'Aanslag op toeristen verstoort succesverhaal Tunesië bruut'
NRC Handelsblad, 19 maart 2015

De uitstraling van het Syrische conflict naar de regio en verder

De instabiele situatie in Syrië en Irak heeft een vrijhaven geschapen voor terroristische groeperingen als ISIS en Jabhat al-Nusra (JaN) en heeft door de poreuze grenzen, vrije omloop van wapens en een toename van de vluchtelingenstromen grote gevolgen voor de internationale veiligheid gehad. ISIS en de strijd in Syrië fungeerden als een magneet voor potentiële jihadisten. De luchtcampagne van de internationale coalitie en gevechten op de grond door gewapende groepen in Syrië en het Iraakse leger, milities en Koerdische Peshmerga in Irak leidden tot enige verzwakking van ISIS, maar de groepering bleef volharden in zijn strijd.

In Irak bleef de soennitische bevolking zich onveilig voelen door het gewelddadige optreden van sjiitische milities tijdens de strijd tegen ISIS. De politieke ontwikkelingen werden gekenmerkt door een grote verdeeldheid tussen de soennitische minderheid en sjiitische meerderheid. Het soennitische deel van de bevolking voelde zich achtergesteld door de, overwegend sjiitische, regering. Sektarisch geweld in de vorm van aanslagen en ontvoeringen versterkte het gevoel van onveiligheid bij zowel soennitische als sjiitische delen van de bevolking.

Zelfvertrouwen bij Koerden, zorgen bij Turkse en Iraakse autoriteiten

De relatie tussen de centrale regering in Bagdad en de Koerdische deelstaatregering bleef gespannen. De Koerden in het noorden van Irak streefden onverminderd naar zelfstandigheid. De politieke en militaire steun die de Koerden in het kader van de strijd tegen ISIS van met name het Westen ontvingen, gaf de Koerdische deelstaatregering meer zelfvertrouwen in de relatie met Bagdad.

Bij de Turkse overheid bestaan zorgen over het Koerdisch nationalisme. In het zuidoosten van Turkije is het geweld tussen de terroristische organisatie PKK en Turkije opnieuw opgelaaid. Dit kan ook gevolgen hebben voor de verhoudingen tussen Turken en Koerden in Europa.

Turkije is daarnaast in toenemende mate bezorgd over de dreiging van ISIS en heeft daarom enkele keren militair deelgenomen aan de strijd tegen ISIS en zich aangesloten bij de internationale coalitie. Ondanks toegenomen inspanningen van Turkse zijde om jihadgangers bij binnenkomst in Turkije tegen te houden, blijft het land het belangrijkste doorgangsland voor jihadisten die vanuit Europa willen deelnemen aan de strijd in Syrië en Irak.

De strijd in Syrië straalde ook uit naar Libanon. Vooral omdat noch het Libanese leger noch Hezbollah of het Syrische leger in staat is gebleken om de grens tussen Syrië en Libanon in zijn totaliteit te controleren. Niet alleen leidde dit tot honderdduizenden vluchtelingen die vanuit Syrië wegtrokken, ook bleef de dreiging van aanvallen door strijders van ISIS of JaN daardoor voortbestaan. De spanningen in Libanon tussen sjiieten en soennieten waren overigens onverminderd aanwezig. Hezbollah steunt het regime van president Assad militair in Syrië terwijl soennitische extremisten in Libanon in 2015 opnieuw aanslagen pleegden op verschillende doelwitten. Zowel Jabhat al-Nusra als ISIS dan wel aan hen gelieerde groepen waren betrokken bij dergelijke aanslagen.

Verhoudingen verscherpt door bemoeienis Rusland in Syrisch conflict

De verhoudingen in Syrië werden verder op scherp gezet door de betrokkenheid van verschillende internationale actoren met vaak tegengestelde belangen. Nieuw in dit krachtenspel was de actieve bemoeienis van Moskou, wat ook de internationale verhoudingen verder compliceerde. Niet alleen bracht dit de Russische Federatie terug als een belangrijke speler in het Midden-Oosten, de interventie gaf vooral Assad weer zelfvertrouwen en versterkte de positie van regimetroepen op het slagveld. Het leidde in 2015 niet tot een definitieve ommekeer op het slagveld.

Terroristische aanslagen klap voor regionale economie Noord-Afrika

Niet alleen het Westen maar ook landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten werden afgelopen jaar geconfronteerd met terrorisme. Deze aanslagen kenden verschillende dadergroepen, waaronder organisaties die aan ISIS of aan Al Qaida verbonden zijn. De instabiele veiligheidssituatie had grote economische gevolgen voor landen als Egypte en Tunesië. Als gevolg van de aanslagen op een museum en hotels in Tunesië en de aanslag op een Russisch vliegtuig boven de Sinaï zakte het toerisme in, waardoor een van de belangrijkste inkomstenbronnen in deze landen voor een groot deel wegviel. Daarmee verslechterden de economische perspectieven verder waardoor binnenlandse onrust toenam. Het ontbreken van

'NAVO waarschuwt Rusland om Oekraïne'
ANP, 19 augustus 2015

een toekomstperspectief kan een impuls vormen voor de opkomst en groei van radicale groeperingen en bewegingen en daarmee een dreiging voor de internationale veiligheid.

Een van de oorzaken voor de toegenomen bewegingsruimte van terroristen in Noord-Afrika vormt het politieke en militaire machtsvacuüm in Libië. Ook in 2015 slaagden de Libische politici, verdeeld in twee kampen, er niet in om een stabiele eenheidsregering op te stellen. De opmars van ISIS-Libië en hun contacten met ideologische zielsverwanten vergrootten de mogelijkheden van terroristen in de buurlanden Tunesië en Egypte.

Onrust over positie van Iran

Op internationaal politiek vlak was het sluiten van een nucleair akkoord met Iran een belangwekkende gebeurtenis in het Midden-Oosten. Iran stemde toe zijn nucleaire industrie open te stellen voor inspecties naar en toezicht op internationale standaarden en af te zien van de ontwikkeling van een nucleair wapen. Sancties tegen Iran zullen in ruil daarvoor worden opgeheven, waardoor het land zich weer kan aansluiten bij de internationale economie.

Israël en Saoedi-Arabië reageerden negatief op het gesloten akkoord, omdat zij dit zien als een direct gevaar voor de vrede in het Midden-Oosten. Zij waren bovendien onaangenaam verrast door het enthousiasme van hun strategische bondgenoot, de Verenigde Staten. Europese landen reageerden gematigd tot positief, waarbij een toekomstige economische toegankelijkheid van Iran vaak werd aangehaald als een kans voor de Europese economie.

Regionale verhoudingen, met als hoofdrolspelers de tegenpolen Iran en Saoedi-Arabië, kwamen in 2015 verder onder druk te staan. Niet alleen vanwege het gesloten nucleaire akkoord, maar ook als gevolg van de aanhoudende bemoeienis van Iran met de oorlog in Irak en Syrië. Saoedi-Arabië voerde een actief beleid om de invloed van Iran en zijn bondgenoten in de regio tegen te gaan.

De conflicten in Irak, Syrië en Jemen vormden het decor van de strijd tussen sjiitisch Iran en soennitisch Saoedi-Arabië. De tegenstellingen tussen sjiieten en soennieten zijn in 2015 door deze conflicten (verder) verscherpt, een ontwikkeling die zijn weerslag kan hebben op de verhoudingen tussen sjiieten en soennieten in Europa en die in ieder geval niet zal bijdragen aan stabiliteit in de regio, wat ook gevolgen kan hebben voor westerse (economische) belangen.

De door Saoedi-Arabië geleide coalitie om de Jemenitische president Hadi terug aan de macht te krijgen, is in 2015 gedeeltelijk succesvol geweest. Zo veroverde de coalitie de zuidelijke stad Aden en daar is president Hadi met zijn regering nu geïnstalleerd. Door het machtsvacuüm in het hele land breidden jihadistische groeperingen zoals Al Qaida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) hun terrein uit.

Relatie tussen Westen en Rusland blijft gespannen

De relatie tussen de Russische Federatie en het Westen is sinds de volksopstand in Oekraïne eind 2013 ernstig verslechterd. De internationale gemeenschap, waaronder Nederland, verwijt Rusland direct betrokken te zijn bij de oorlogssituatie in Oost-Oekraïne door onder meer het verlenen van personele en materiële steun aan de separatisten. Het Minsk II-akkoord uit februari 2015, dat middels een stappenplan moest leiden tot meer zelfbestuur in de regio's Donetsk en Loegansk binnen het Oekraïense staatsbestel, heeft weinig concrete resultaten opgeleverd. Pas vanaf 1 september werd het staakt-het-vuren, na een nieuwe wapenstilstand, beter nageleefd. Er blijft sprake van een zeer broze situatie. Daarnaast bestaat nog altijd de kans op ontdooiing van andere 'bevroren conflicten' van Rusland, zoals met Georgië, Moldavië en Azerbeidzjan. Dit kan ook gevolgen hebben voor de verhoudingen tussen het Westen en Rusland.

De relatie tussen Rusland en Nederland is door het neerhalen van vlucht MH17 van Malaysian Airlines op 17 juli 2014 boven Oekraïne verder onder druk komen te staan. Moskou wees in 2015 de bevindingen van het eindrapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid over de toedracht van de ramp met MH17 publiekelijk af en presenteerde een alternatieve verklaring. Ook trok Moskou de onpartijdigheid van het onderzoek in twijfel.

Focus op Syrië vooral voor plaats op wereldtoneel

Ongeveer gelijktijdig aan het bestand met Oekraïne van 1 september 2015 besloot Moskou onverwacht zich militair te mengen in het conflict in Syrië. Hoewel Ruslands interventie in Syrië in naam gericht is op het bestrijden van terrorisme, waren de Russische militaire acties aanvankelijk vrijwel uitsluitend gericht op de 'gematigde' gewapende oppositie tegen het Assad-regime. Suggesties dat Rusland in Syrië primair aanvallen uitvoerde om jihadisten afkomstig uit de Kaukasus te doden in Syrië voordat ze zouden terugkeren naar Rusland, werden niet gestaafd door de doelwitkeuze, maar leken

'Poetin maakt de Syrische oorlog nóg ingewikkelder'
NRC.NEXT, 23 september 2015

vooral als legitimatie te dienen voor de interventie tegenover het Russische publiek. Na de aanslag op een Russische passagiersvliegtuig boven de Sinaï, die ISIS heeft opgeëist, richtte Moskou ook een deel van de militaire inspanningen op ISIS.

Rusland heeft, in vergelijking met Oekraïne, minder wezenlijke economische of veiligheidsbelangen in Syrië, behalve dat het enige Russische steunpunt aan de Middellandse Zee (Tartus) zich in Syrië bevindt. Het Russische optreden lijkt vooral ingegeven door de behoefte om een rol te spelen op het wereldtoneel, de wens om westerse ineffectiviteit en hypocrisie in de regio aan te tonen en niet in de laatste plaats steun te bieden aan het Assad-regime. Aan president Poetin bood dit de gelegenheid om een plek aan de onderhandelingstafel af te dwingen, waarmee hij vermoedelijk invloed wilde uitoefenen op de relatie tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten om bijvoorbeeld ruimte te creëren op het Oekraïne- en sanctiedossier.

De bereidheid van de Europese Unie (EU) om inzake Syrië een rol van Moskou te aanvaarden, is vanwege de migrantencrisis toegenomen. De aanslagen in Parijs hebben de druk op de EU extra opgevoerd om de dreiging vanuit ISIS zo snel mogelijk te beteugelen en daarbij kan Rusland van dienst zijn.

Rusland zet relatie met Turkije op het spel

Met zijn interventie in Syrië nam Moskou welbewust het risico om zijn relatie met Turkije op het spel te zetten. Begin 2015 stonden Rusland en Turkije nog op goede voet, wat onder meer tot uitdrukking kwam in verregaande initiatieven tot economische samenwerking. De ruzie tussen beide landen, die verder escaleerde na het neerschieten van een Russische straaljager door Turkije, heeft geleid tot het stopzetten van de onderlinge samenwerking op allerlei terreinen. Een voor beide landen strategisch project zoals het gastransport-project Turkish Stream, dat ook raakt aan de Europese energievoorzieningszekerheid, is hiermee bijvoorbeeld van de baan.

President Poetin als redder des vaderlands

De behoefte van president Poetin om zijn land als supermacht neer te zetten is niet alleen ten faveure van de positie van Rusland op het wereldtoneel, maar dient ook ter versterking van zijn eigen machtspositie. De populariteit van Poetin in eigen land is ondanks de verslechterende leefomstandigheden het afgelopen jaar hoog gebleven. Een belangrijke reden hiervoor is dat hij zich presenteerde als redder van het vaderland door op te komen voor Russische minderheden in het buitenland en zich te bemoeien met problemen op het wereldtoneel zoals in Syrië.

De president voerde tegenover de Russen het Westen op als vijand en als zondebok voor economische tegenspoed en als bron voor morele misstanden. Het is de verwachting dat het Kremlin op dit vlak in 2016 geen andere politieke koers zal gaan varen.

De uitspraken van president Poetin over de uitbreiding van de Russische invloedssfeer en zijn streven naar een internationaal bepalende rol voor Rusland staan in schril contrast met Ruslands kwetsbare (economische) positie. Die kwetsbaarheid is het gevolg van een eenzijdige economische oriëntatie op de verkoop van ruwe grondstoffen, een reactief politiek-economisch buitenlands beleid, en een bureaucratisch en corrupt overheidsbestel. Een transparante relatie met Rusland op zowel politiek als economisch vlak is haast onmogelijk en afspraken met Rusland zijn kwetsbaar.

Kremlin beducht voor binnenlandse onrust en grijpt terug op vertrouwde controlemiddelen

Rusland heeft het moeilijk door Europese sancties, het uitblijven van hervormingen en de historisch lage olieprijs, die ook doorwerkt in de gasinkomsten. Bij een voortzetting van de huidige economische condities zal de Russische economie de komende jaren waarschijnlijk verder stagneren, wat een negatieve weerslag zal hebben op de leefomstandigheden in Rusland. De grote angst van het Kremlin is dat dit tot (sociale) onrust kan leiden onder de bevolking en een deel van de elite.

Om zijn invloed onder de bevolking te behouden, greep de president terug op vertrouwde controlemiddelen, waaronder uitbreiding van het staatsapparaat en een meer repressieve aanpak van politieke tegenstanders. Ook heeft Poetin het afgelopen jaar, ondersteund door een sterke propagandacampagne in de Russische massamedia, krachtig de nationalistische kaart gespeeld, die gekenmerkt wordt door een grote nadruk op patriottisme en het Russisch-orthodoxe geloof.

'Jemen dreigt vrijhaven terreur te worden'
De Telegraaf, 23 januari 2015

Internationale en nationale veiligheid

Ontwikkelingen in het buitenland, en dan vooral langs de randen van Europa, beïnvloeden de veiligheid van Nederland. Maatschappelijke en politieke onrust, machtsconflicten, aantasting van de Europese veiligheidsordening, de opkomst en groei van diverse terroristische organisaties in Noord-Afrika en het Midden-Oosten vormen directe dreigingen voor het Westen. De terroristische aanslagen in Europa in 2015 zijn daarvan een voorbeeld. Het terrorisme-onderzoek van de AIVD is aanzienlijk uitgebreid naar aanleiding van de onrust in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Ook hebben deze ontwikkelingen geleid tot een nieuwe uitdaging voor Europa: de grote stroom aan migranten.

Voor de politiek en beleidsmakers is het van belang om in de huidige ontwikkelingen in de gordel van instabiliteit die Europa omgeeft, te beschikken over adequate duiding ervan. Waar het gaat om het beleid van de Nederlandse regering ten aanzien van het buitenland informeert de AIVD instanties zoals het ministerie van Buitenlandse Zaken over gebeurtenissen, trends en fenomenen die voor hen van belang kunnen zijn. De AIVD beschikt over de kennis, de internationale contacten en bevoegdheden om die duiding te geven, waardoor potentiële risico's voor de belangen van ons land tijdig onderkend kunnen worden.

09:15
voetbal

2 Jihadistische dreiging

Europa werd in 2015 meermalen opgeschrikt door bloedige aanslagen. Jihadisten kozen tot tweemaal toe Parijs als doelwit. In januari pleegden twee broers een aanslag op de redactie van het satirische tijdschrift Charlie Hebdo. Kort daarna doodde en gijzelde een andere jihadist een groep mensen in een joodse supermarkt, nadat hij al eerder een politieagent had gedood. In november pleegden jihadisten met vuurwapens en explosieven een reeks aanslagen op uitgaansgelegenheden. In Kopenhagen kwamen in januari twee mensen om bij aanslagen op doelwitten met een symbolisch karakter: een discussiebijeenkomst over de vrijheid van meningsuiting en een synagoge. Verder vonden diverse steekpartijen in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk plaats met een jihadistisch motief.

Aanslagen in Europa schetsen complex en diffuus dreigingsbeeld

De aanslagen in Europa illustreren op indringende wijze de dreiging die Europa momenteel kent: mensen van eigen bodem, doorgaans hier opgegroeid en veelal ook hier geradicaliseerd, staan er welwillend tegenover om in eigen land de wapens op te nemen tegen het Westen dat zij beschouwen als zondig en de vijand van de islam. Ook jihadisten die terugkeren na verblijf in een jihadistisch strijdgebied zijn bereid over te gaan tot dergelijke gruweldaden. Net als overigens jihadisten die van plan waren om uit te reizen, maar daar nooit in zijn geslaagd. Jonge, onervaren jihadisten kunnen in actie komen, maar ook reeds bij de diensten bekende jihad-veteranen die lang niet actief waren, kunnen zich ineens weer roeren. Ook werd duidelijk dat aanslagen zowel gepland en aangestuurd kunnen worden van buiten Europa als kunnen voortkomen uit eigen initiatief. Het kan gaan om professionele, lang van tevoren geplande, grootschalige aanslagen of juist relatief eenvoudige, kleinschalige geweldsdaden. De dreiging kan komen van georganiseerde groepen en netwerken die aangestuurd worden om aanslagen te plegen, maar ook van eenlingen of kleine groepjes die sympathiseren met een bepaalde jihadistische groep. Omdat de dreiging zoveel facetten kent, spreekt de AIVD van een dreigingsbeeld dat steeds complexer en diffuser wordt.

Dreiging vooral vanuit ISIS en kern-Al Qaida

De dreiging van buitenaf is afkomstig van jihadistische groeperingen die vanuit bijvoorbeeld Syrië, Pakistan of Jemen aanslagen plannen in Europa. Het gaat hier vooral om Islamitische Staat in Irak en al-Sham

'Islamitische Staat is er om te blijven'
Reformatorisch Dagblad, 14 juli 2015

Gebruik van migrantenstromen

In 2015 is ook duidelijk geworden dat jihadistische groeperingen gebruik maken van bestaande migrantenroutes om Europa binnen te komen. In ieder geval twee van de plegers van de aanslagen van 13 november in Parijs zijn via een migrantenstroom binnengekomen. Het blijkt in de praktijk moeilijk te zijn om terroristen te onderkennen in de grote hoeveelheden migranten die Europa binnenkomen. Sinds 2015 wordt onderzocht of jihadistische groeperingen gebruik maken van de kwetsbaarheden van de grenssystematiek van de EU en Schengenlanden.

(ISIS) en kern-Al Qaida (AQ). Beide groeperingen willen Europa treffen met aanslagen. Essentie van de AQ-ideologie is dat het Westen, in de eerste plaats de Verenigde Staten en Israël, maar ook Europa, de vijand van de islam is, die vernietigd moet worden. Pas als dat is gebeurd, kan een islamitische staat (kalifaat) worden gevestigd.

Voor ISIS is het aanvallen van het Westen vooral deel van de strategie om de mythe van 'het kalifaat' overeind te houden: het kalifaat moet verdedigd worden tegen de vijand. Die vijand zit niet alleen in Syrië of Irak, maar ook in het Westen. De luchtaanvallen van de internationale coalitie tegen ISIS versterken dat vijandbeeld. In reactie hierop riep ISIS in september 2014 al op tot wraak, waarmee op voorhand aanslagen tegen landen die meedoen aan de luchtaanvallen waren goedgekeurd.

Behalve dat van ISIS een rechtstreekse dreiging van aanslagen in Europa uitgaat, is ook sprake van aansturing door individuele ISIS-strijders in Syrië, die via internet aanhangers in het Westen aanzetten tot het plegen van (kleinschalige) aanslagen. Daarnaast kunnen jihadisten in het Westen ook zelfstandig aanslagen plegen, aangespoord door de propaganda van ISIS. De aanslagen in Kopenhagen zijn hiervan een voorbeeld.

Strijd tussen ISIS en Al Qaida duurt voort

Er is nog altijd een strijd gaande tussen ISIS en AQ om het leiderschap over de wereldwijde jihadistische beweging. Deze strijd is van belang voor de dreiging die van beide uitgaat. Door het plegen van het liefst grootschalige, spectaculaire aanslagen in Europa of de VS, kunnen beide laten zien dat zij de werkelijke leider van het jihadisme zijn. Voor AQ is het belangrijk om op afzienbare termijn zo'n aanslag te plegen om het verloren gegane prestige te herwinnen. De wedijver tussen beide groeperingen draagt zeker bij aan een hogere dreiging.

Al Qaida en gelieerde groeperingen vormen ook dreiging voor het Westen

Al Qaida is nog altijd van plan om westerse landen te treffen en moet ook in staat worden geacht in Europa aanslagen te plegen. De dood van veel belangrijke AQ-leiders in de afgelopen jaren verandert die dreiging niet. De dreiging van AQ gaat deels uit van de zogenaamde Khorasangroep in Syrië. Hoewel ook van deze groep in de afgelopen twee jaar een aantal belangrijke leiders is omgekomen, is het nog steeds mogelijk dat deze aanslagen in het Westen pleegt.

Ook via een andere aan AQ gelieerde jihadistische groepering in Syrië, Jabhat al-Nusra (JaN), bestaat dreiging van AQ tegen het Westen. JaN kan andere groeperingen ondersteunen bij het plegen van aanslagen, het staat bijvoorbeeld in contact met de Khorasangroep, maar is ook in staat zelfstandig aanslagen te plegen buiten Syrië. Het beeld van JaN als gematigde groepering, dat de leider van JaN in een interview heeft geprobeerd te schetsen, klopt niet. JaN is een jihadistische, aan AQ gelieerde groepering, die onder andere tot doel heeft het Westen met aanslagen te treffen.

Nederlandse jihadisten en dreiging in en tegen Nederland

De geschetste dreiging in en tegen Europa is daarmee ook gericht tegen Nederland. Deze dreiging komt van jihadisten uit ons omringende landen, maar ook van jihadisten uit Nederland zelf. De AIVD onderscheidt drie vormen van dreiging. Het gaat ten eerste om personen die willen vertrekken naar Syrië om deel te nemen aan de jihad, omdat zij, met gevechtservaring en mogelijk getraumatiseerd, terug kunnen keren. Ten tweede zijn er jihadisten die wel willen vertrekken, maar van wie de uitreispoging wordt gefrustreerd. Ten derde zijn er jihadisten die niet de bedoeling hebben om te vertrekken, maar in Nederland zelf die strijd willen voeren, daarbij gevoed door jihadistische propaganda.

Uitreizigers en terugkeerders

In totaal zijn tot eind 2015 ongeveer 230 personen uit jihadistische overwegingen uit Nederland vertrokken naar Syrië en Irak van wie er toen ongeveer 150 nog in Syrië of Irak waren. Onder hen bevinden zich bijna 70 vrouwen. Het leeuwendeel is aangesloten bij ISIS, een klein deel bij Jabhat al-Nusra. Het aantal Nederlandse jihadisten in andere strijdgebieden ligt naar schatting niet boven de 20. In het afgelopen jaar zijn fors meer Nederlandse jihadisten omgekomen. Waren het er tot eind 2014 circa 20, in het afgelopen jaar is dat aantal verdubbeld.

Er bevinden zich minstens 70 kinderen van Nederlandse ouders in Irak en Syrië, van wie ongeveer een derde daar geboren is. Deze kinderen groeien op te midden van oorlogsgeweld en worden van jongs af aan geïndoctrineerd in de jihadistische ideologie van haat tegen alles wat westers of anderszins 'onislamitisch' is.

'Inval Sittard voorkomt vertrek van uitreizigers'
Dagblad de Limburger, 22 juli 2015

De aanslagen in Parijs hebben onder meer laten zien dat terugkeerders een dreiging kunnen vormen. In Nederland bevonden zich eind 2015 een kleine 40 terugkeerders. De meesten van hen waren al voor 2015 terug en hebben doorgaans slechts kort in Syrië verbleven. In vergelijking met deze teruggekeerden, kan van toekomstige terugkeerders een hogere dreiging uitgaan, omdat zij beter getraind zijn en meer gevechtservaring hebben opgedaan. In 2015 heeft de AIVD slechts een handjevol mensen zien terugkeren. Het ging daarbij alleen om vrouwen.

Terugkeren vanuit ISIS-gebied vrijwel onmogelijk

De AIVD heeft geconstateerd dat onder de Nederlanders die zich bij ISIS hebben aangesloten onvrede bestaat over de situatie in het door ISIS beheerste gebied. In de AIVD-publicatie *Leven bij ISIS, de mythe ontrafeld*[1], van januari 2016 staat dat de levensomstandigheden vaak Spartaans zijn, de hygiëne ernstig te wensen over laat en het ISIS-regime zich totalitair gedraagt en de eigen leden bespioneert. Er zijn Nederlandse uitreizigers die daarom weg willen uit het ISIS-gebied en het liefst terug willen naar Nederland.

ISIS beschouwt weggaan echter als desertie en daarop staat de doodstraf. Hardop uitspreken weg te willen, is dus geen optie. Terugkeer naar Nederland moet in het geheim georganiseerd worden. Het feit dat er in 2015 zo weinig uitreizigers zijn teruggekeerd, is waarschijnlijk in hoge mate te verklaren uit de grote moeite die het kost om ISIS-gebied te verlaten.

[1] *Leven bij ISIS, de mythe ontrafeld*, AIVD; januari 2016.

De geluiden van onvrede dringen niet door tot jihadisten in Nederland. Zij beschouwen negatieve informatie over ISIS als westerse propaganda, die per definitie onbetrouwbaar is. Zij geloven daarentegen wel in de propaganda van ISIS waarin wordt uitgedragen dat het leven in 'het kalifaat' goed is en dat broederschap en vriendschap er de boventoon voeren. ISIS doet er alles aan om te voorkomen dat negatieve informatie over 'het kalifaat' naar buiten komt. Daardoor blijft de mythe van 'het kalifaat' intact en de bereidheid tot vertrek naar Syrië onverminderd groot.

Jihadisten willen ook in Nederland strijd voeren en zoeken wapens

Niet alle jihadisten in Nederland willen vertrekken. Er zijn er ook die in plaats daarvan in eigen land de strijd willen voeren, wat kan betekenen dat ze hier een aanslag willen plegen. De oproepen van zowel Al Qaida als ISIS om in eigen land aanslagen te plegen, werkt daarbij stimulerend.

De AIVD heeft geconstateerd dat er jihadisten in Nederland zijn, die zoeken naar wapens. Niet altijd is duidelijk met welk primair doel die wapens gezocht worden. Zo werd in juni een uit Syrië teruggekeerde jihadist veroordeeld tot een celstraf van vier jaar, onder meer omdat hij door het plegen van gewapende overvallen aan geld wilde komen om de jihad in Syrië te financieren. Wapens in handen van jihadisten hoeven dus niet per se voor terroristische aanslagen te worden gebruikt, maar gezien voorbeelden in onder andere Canada, de Verenigde Staten en Frankrijk, is de kans hierop wel reëel.

Jihadisme buiten Europa

In veel gebieden buiten Europa zijn jihadistische groeperingen actief, die grofweg gelieerd zijn aan AQ of aan ISIS. AQ-gelieerde groeperingen zijn Al Shabaab (AS) in Somalië, Al Qaida in de Islamitische Maghreb (AQIM), Al Qaida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) en Al Qaida op het Indisch Subcontinent (AQIS).

Aan ISIS gelieerde groeperingen noemen zichzelf 'wilayats' (provincies) van 'het kalifaat'. Deze 'provincies' bestaan in onder andere Egypte, Libië, Jemen, Nigeria en Afghanistan. Overigens zijn deze 'provincies' soms niet meer dan een klein groepje jihadisten dat nauwelijks grondgebied beheerst.

Ambivalent beeld ten aanzien van ISIS

Het beeld ten aanzien van ISIS is ambivalent: enerzijds is er onvrede in 'het kalifaat' en staat ISIS daar onder zware druk door de luchtaanvallen, anderzijds groeit de aanhang van ISIS nog steeds doordat jihadisten zich erbij blijven aansluiten en groeperingen in veel verschillende landen trouw zweren aan ISIS. Net als de AQ-gelieerde groeperingen zijn zij betrokken bij lokale of regionale conflicten. In 2015 hebben zowel de aan AQ als de aan ISIS gelieerde groeperingen hun operatiegebied beperkt tot hun eigen land of regio waar zij overigens ook wel een directe dreiging vormen tegen westerlingen of westerse belangen.

Bij de conflicten waarbij aan AQ en ISIS gelieerde groeperingen betrokken zijn, staan zij soms tegenover elkaar, maar soms wordt ook samengewerkt. Binnen AQ-gelieerde groeperingen bevinden

'ISIS werkt aan de jihad in Europa'
Nederlands Dagblad, 18 mei 2015

zich veel strijders die zich liever bij ISIS zouden aansluiten. Er zijn al diverse groeperingen of groepen jihadisten die van origine bij AQ hoorden, afgesplitst of overgegaan naar ISIS. Dit gebeurde onder meer in Tunesië en Jemen.

Deelname aan een lokaal of regionaal conflict kan voor jihadistische groeperingen profijtelijk zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor AQAS in Jemen, dat nu in staat is gebleken gebieden te veroveren en te beheersen. Dit geeft het vervolgens de mogelijkheid om een vrijhaven te creëren van waaruit het onder andere aanslagen tegen het Westen kan plegen. In Libië is de situatie vergelijkbaar. De invloed van ISIS-gelieerde groepen is er in het afgelopen jaar gegroeid. Het is niet ondenkbaar dat Libië zich op niet al te lange termijn ontwikkelt tot een jihadgebied waar ook Europese jihadisten naartoe gaan om deel te nemen aan de strijd. De strijd daar kan van toenemend belang zijn voor de dreiging in Europa.

Cyberjihadisme

Tot circa een jaar geleden gebruikten jihadistische hackersgroeperingen voornamelijk relatief eenvoudige digitale aanvalsmethoden met een beperkte impact. Bij het merendeel van deze aanvallen was sprake van digitale verbale intimidatie en verspreiding van propaganda. De aandacht van jihadisten was daarnaast aanvankelijk vooral defensief van aard: het beschermen van hun communicatie door bijvoorbeeld het gebruik van encryptie en TOR.

Sinds het uitroepen van het kalifaat door ISIS eind juni 2014 heeft het cyberjihadisme een versnelde professionalisering doorgemaakt zowel qua kennisniveau als qua organisatiegraad. Er lijkt sprake te zijn van een centraal orgaan dat hackersgroeperingen aanstuurt, die voorheen onafhankelijk opereerden. Recente ontwikkelingen bevestigen dat digitale activiteiten namens ISIS meer offensief en gericht van aard zijn geworden. Er is niet alleen een toename te zien van effectieve *defacements*[2] maar ook van het publiceren van persoonsgegevens van veelal westers militair- en overheidspersoneel ('doxing') met als doel het benoemen van potentiële doelwitten en als groter doel het zaaien van angst in de westerse wereld.

Activiteiten van de AIVD en resultaten

Ook in 2015 heeft het zwaartepunt van het onderzoek van de AIVD gelegen op het gewelddadig jihadisme en uitreizende jihadisten. Het is van belang om te weten welke Nederlanders zich in jihadistische strijdgebieden bevinden, bij welke groepering zij zijn aangesloten, wat hun capaciteiten zijn, of zij van plan zijn terug te keren naar Europa of Nederland zelf en zo ja, met welke intenties. Terugkeerders vormen nog altijd een grote dreiging. Sommige onderzoeken naar terroristische dreiging hebben betrekking op langdurige dreiging en lopen daardoor jarenlang door. Daarnaast zijn er onderzoeken naar acute dreigingen tegen en in Nederland.

Met een daartoe ontwikkelde systematiek stelt de AIVD prioriteiten in het onderzoeksaanbod. Deze systematiek zal ook in Europees verband verder ontwikkeld en ingevoerd worden. De grote instroom van migranten en asielzoekers krijgt van de AIVD binnen het terrorisme-onderzoek extra aandacht om te bezien of deze instroom gevolgen heeft voor de veiligheid van Nederland. De AIVD heeft in 2015 enkele meldingen onderzocht, maar zag geen aanwijzingen van structureel misbruik van migrantenstromen en asielprocedures door terroristische organisaties.

Samenwerking in EU-verband belangrijk, prioriteit voor AIVD binnen CTG

Veel van de onderzoeken van de AIVD hebben (vanzelfsprekend) een internationaal karakter. Samenwerking met buitenlandse collega-diensten is dan ook van groot belang. In het kader van terrorisme-onderzoek werkt de AIVD zeer nauw samen met Europese en andere collega-diensten, zowel op bilaterale als op multilaterale basis. In de eerste helft van 2016 is de AIVD voorzitter van de Counter Terrorism Group (CTG), een samenwerkingsverband van Europese veiligheidsdiensten. De AIVD zet zich actief in om de bestaande samenwerking te intensiveren, te verdiepen en te verbreden en heeft dit als prioriteit benoemd voor het CTG-voorzitterschap.

Samen optreden tegen jihadisme

Op basis van zijn onderzoeken heeft de dienst diverse instanties kunnen voorzien van informatie waarmee deze hun eigen taak beter kunnen uitvoeren. Vaste partner bij de aanpak van jihadisme is de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid. In 2015 heeft de AIVD daarnaast ambtsberichten uitgebracht aan het Openbaar Ministerie om strafrechtelijke vervolging van jihadisten in Nederland mogelijk te maken. Ook aan de Immigratie- en

[2] Defacement is het ongewenst aanpassen van webpagina's door hackers, waarmee veelal een politieke en/of ideologische boodschap wordt verkondigd.

'Kabinet scherpt controles aan'
Trouw, 17 november 2015

Naturalisatiedienst (IND) zijn ambtsberichten verstrekt, die de IND kunnen ondersteunen bij zijn besluitvorming over de verblijfsstatus van personen die een bedreiging kunnen vormen voor de nationale veiligheid.

Aan het ministerie van Buitenlandse Zaken zijn ambtsberichten uitgebracht op basis waarvan het ministerie kan besluiten om personen op sanctielijsten te plaatsen. Hierdoor kunnen zij niet meer op legale wijze over financiële middelen beschikken en wordt financiering van terrorisme tegengegaan. In bepaalde gevallen zijn ook ambtsberichten aan de Raad voor de Kinderbescherming uitgebracht. De Raad kreeg daarmee middelen in handen om te voorkomen dat jihadisten naar Syrië zouden uitreizen die zelf minderjarig zijn of die minderjarige kinderen hebben. Ook aan het lokaal bestuur zijn ambtsberichten uitgebracht. Die gaven burgemeesters informatie om eventueel het paspoort van potentiële uitreizigers in te trekken. Daarnaast zijn er ambtsberichten verstrekt waarmee uitkeringen of studiefinanciering van uitgereisde jihadisten stopgezet konden worden.

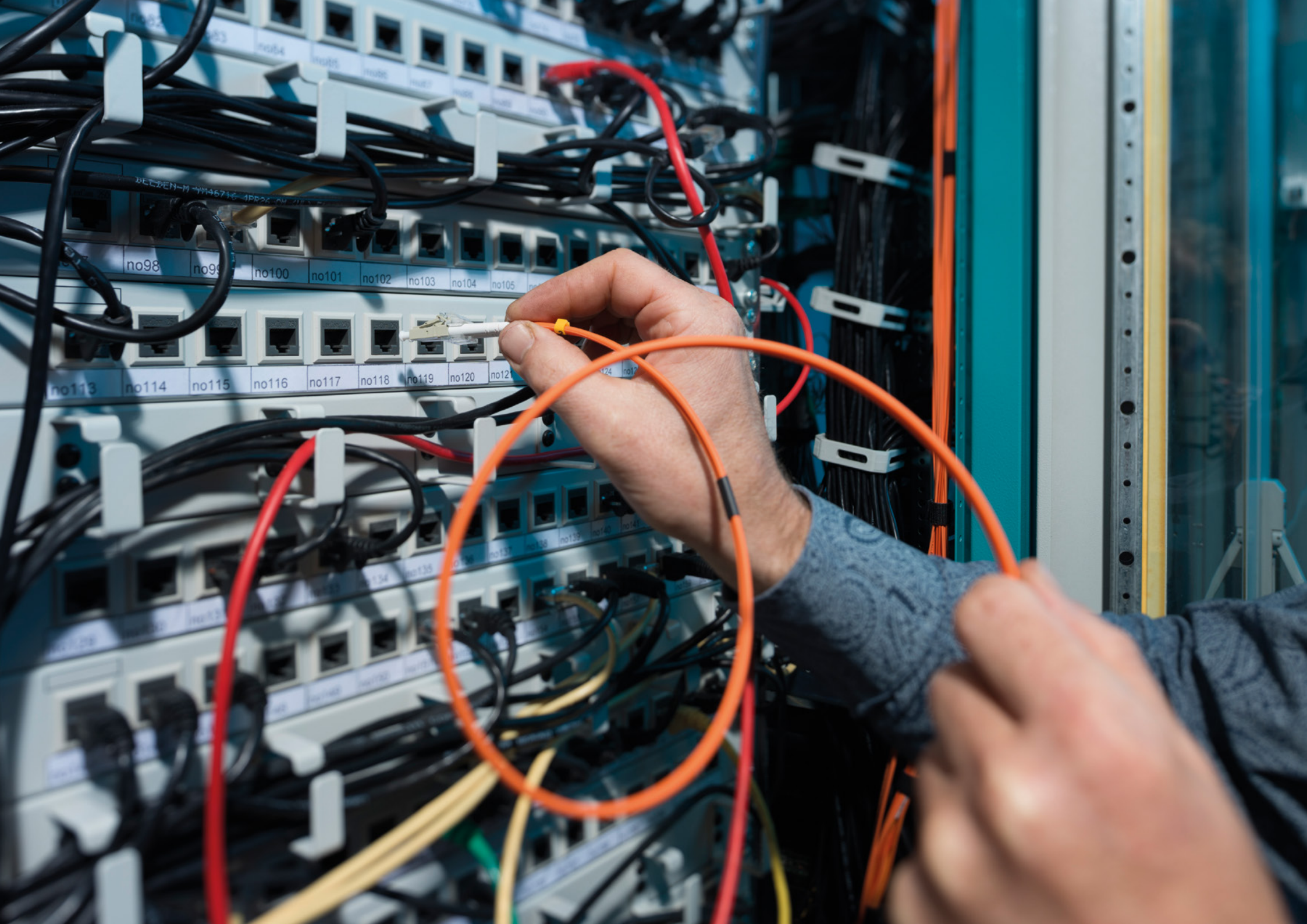
no98
no100
no101
no102
no103
no104
no105
no113
no114
no115
no116
no117
no118
no119
no120

3 Cyberdreiging

Digitale aanvallen via internet zijn relatief goedkoop, effectief en efficiënt en kunnen vele malen vaker en omvattender uitgevoerd worden dan fysieke uitvoeringen van diefstal, spionage, ondermijning, sabotage of terrorisme. Zij kunnen veelal anoniem worden uitgevoerd, en anders kan vrij gemakkelijk de verantwoordelijkheid worden ontkend (*plausible deniability*). Het feit dat digitale aanvallen vanuit (en via) elk willekeurig land kunnen worden ontplooid, maakt de kans op succesvolle vervolging en aansprakelijkheidsstelling ook veel kleiner.

De aandacht van de AIVD voor cyberdreiging richt zich vooral op digitale spionage. Deze inbreuk op onze soevereiniteit, die vaak een aantasting vormt van onze politieke en economische belangen, vindt vrijwel altijd vanuit statelijke actoren plaats. Daarmee vormt dit een bedreiging voor de nationale veiligheid en dat maakt het een taak voor de AIVD. Momenteel vormen China, Rusland en Iran op dat gebied de grootste dreiging voor de nationale veiligheid.

Recordaantal digitale spionage-aanvallen op Nederlandse overheidsinstellingen

De AIVD heeft in het afgelopen jaar een recordaantal digitale spionage-aanvallen op Nederlandse overheidsinstellingen onderkend die een dreiging voor de nationale veiligheid vormen. Uit onderzoek is gebleken dat overheidsinstellingen structureel doelwit zijn van omvangrijke en geavanceerde digitale spionage-aanvallen die afkomstig zijn van statelijke actoren uit diverse landen. Hoogstwaarschijnlijk is het doel van de aanvallers om informatie te bemachtigen over politieke besluitvorming en stellingname, de ontwikkeling en inhoud van politiek-economische plannen, agendapunten van politieke bijeenkomsten en Nederlandse standpunten en tactieken over onderhandelingen op verschillende terreinen.

Gezien de wereldwijde omvang en toename van digitale spionage is het aantal geconstateerde incidenten ten aanzien van Nederland vrijwel zeker slechts een fractie van het werkelijke aantal.

Doelwitten van digitale economische spionage

In het afgelopen jaar heeft de AIVD ook diverse digitale aanvallen waargenomen op bedrijven die deel uitmaken van de Nederlandse topsectoren: high tech, chemie, energie, life sciences en health en watervoorziening. Hierbij is vastgesteld dat de aanvallers op zoek waren naar zeer specialistische en soms zelfs experimentele technologie die zijn marktwaarde nog moet bewijzen. Deze technologieën zijn essentieel voor het huidige en toekomstige verdienmodel van de getroffen bedrijven, maar ook en vooral van grote waarde voor een stabiele en groeiende economie die de basis vormt

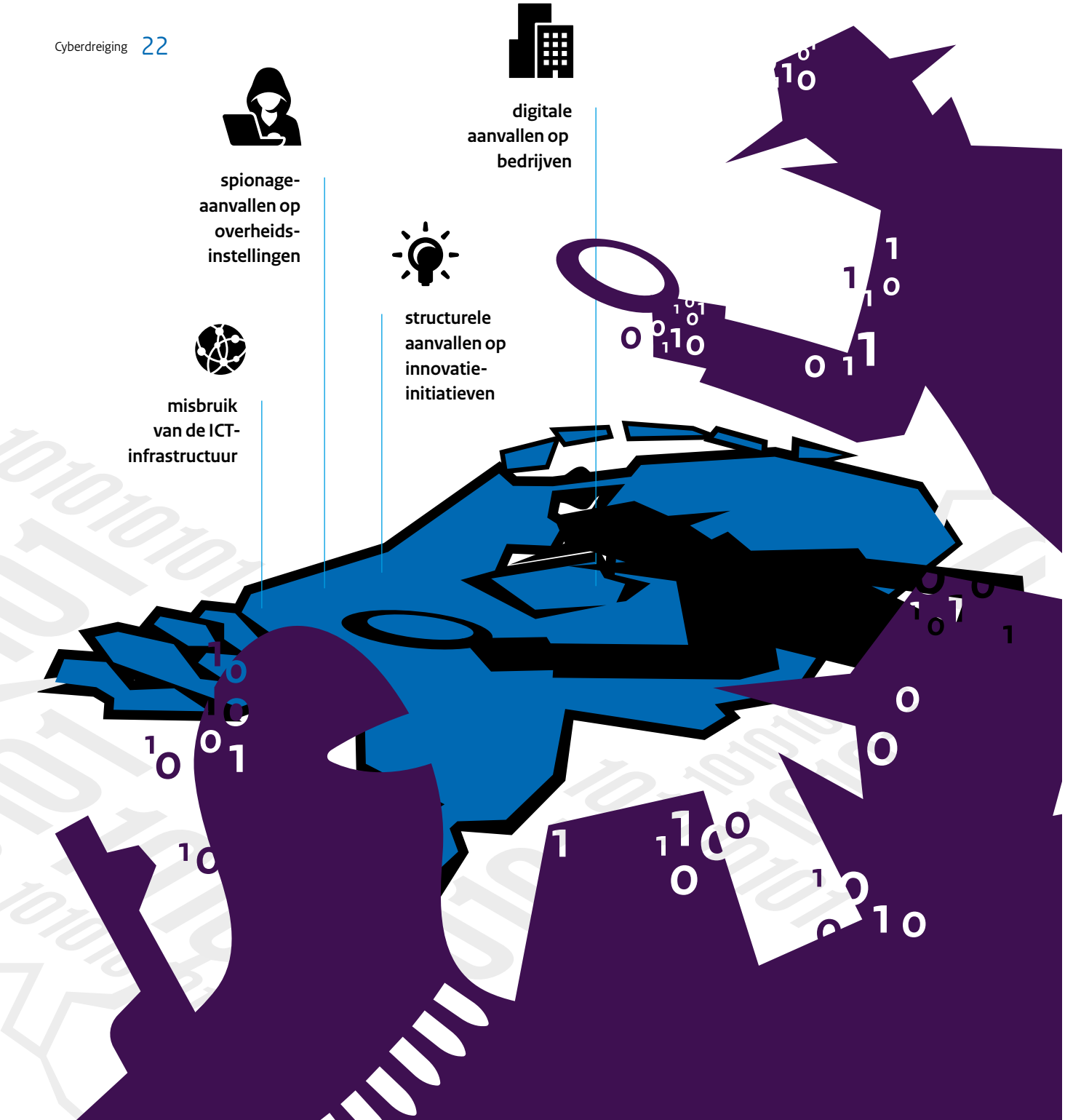

van onze welvaart. De aanvallen op juist deze sectoren tonen aan dat de daders structurele en gedetailleerde aandacht hebben voor innovatie-initiatieven in Nederland en precies weten waar ze moeten zijn. Dit is illustratief voor de structurele digitale spionage-dreiging waaraan wij zijn blootgesteld en die de Nederlandse kenniseconomie ondermijnt.

Complexiteit digitale spionage-aanvallen neemt toe

De AIVD heeft geconstateerd dat digitale spionage-aanvallen het afgelopen jaar wederom complexer zijn geworden, waarmee de trend van de afgelopen jaren zich heeft voortgezet. Hoewel aanvallers vaak gebruik maken van standaardtechnieken als *spear phishing* e-mails[3] of *watering hole*[4] om computersystemen binnen te dringen, zijn het juist de overige componenten, zoals *malware* en de techniek voor het wegsluizen van data (exfiltratie), die een aanval geavanceerd, moeilijk te onderkennen en daarmee succesvol maken.

Als een aanvaller eenmaal toegang heeft tot een computersysteem, kan het zeer lastig zijn om hem permanent uit het systeem te verwijderen. Aanvallers installeren vaak alternatieve toegangen zoals *backdoors* met het doel hun toegang bij eventuele onderkenning te behouden. Uit onderzoek van de AIVD blijkt ook dat

[3] Spear fishing e-mails zijn mails die afkomstig lijken van een bekende en vertrouwde instantie of persoon, maar die door kwaadwillenden worden gebruikt om computers van een nietsvermoedende ontvanger te infecteren met software waarmee gevoelige informatie kan worden bemachtigd.

[4] Watering hole is een techniek waarbij een webpagina, waarvan een specifieke groep gebruikers geregeld gebruik maakt, is geïnfecteerd met malware, die zich vervolgens op de computers van de gebruikers nestelt.

'Amerika en China beloven elkaar minder te hacken'
De Volkskrant, 26 september 2015

aanvallers ICT-medewerkers van organisaties die slachtoffer zijn geworden op afstand kunnen volgen. Zo weten de aanvallers wanneer hun aanval is opgemerkt en welke maatregelen de organisatie neemt om hen uit het computersysteem te verwijderen. De aanvallers kunnen hier dan op inspelen zodat zij hun toegang niet verliezen. De AIVD heeft het afgelopen jaar meerdere keren gezien dat aanvallers bij onderkenning en verwijdering van de initiële *malware*, binnen een zeer kort tijdsbestek opnieuw toegang hebben gekregen tot hetzelfde doelwitnetwerk.

Specialisatie bij de uitvoering van digitale spionage

De AIVD heeft geconstateerd dat bij statelijke actoren sprake is van taakverdeling in het proces rond het verrichten van digitale aanvallen. Zo is bij herhaling vastgesteld dat de stappen behoeftestelling, toolontwikkeling, daadwerkelijke uitvoering en infrastructuurbeheer bij verschillende groepen zijn belegd.

Ook bij de uiteindelijke uitvoering van aanvallen zijn de taken verdeeld. Het proces van het binnendringen (infiltratie), het verkennen (exploratie) en het wegsluizen van data (exfiltratie) kent verschillende betrokkenen. Statelijke actoren beleggen deze activiteiten ook vaak bij private organisaties. Zo is diverse malen geregistreerd dat medewerkers van ogenschijnlijk private IT-bedrijven digitale aanvallen uitvoeren of infrastructuur aanschaffen en beheren in opdracht van overheden. Deze taakverdeling in de opzet en uitvoering van digitale spionage bevordert de specialisatie en continuïteit van digitale aanvallen en is vaak een indicatie dat sprake is van digitale spionageoperaties van lange duur en met (beoogd) diepgaande impact.

Weerstand bij doelwitten ontoereikend

In het afgelopen jaar heeft de AIVD vele organisaties geïnformeerd over voorbereidingshandelingen of daadwerkelijke digitale aanvallen. Doel van de AIVD is preventie en vroegtijdige detectie van spionageactiviteiten. Een aanzienlijk deel van de geïnformeerde organisaties bleek deze aanvalspogingen en infecties niet zelf te hebben kunnen ontdekken. De AIVD constateert dat Nederlandse organisaties hun beveiligingsinspanningen vooral richten op het blokkeren van indringers in hun ICT-netwerken. Dynamische beveiligingsmaatregelen, gericht op het detecteren van activiteiten van indringers die al binnen zijn, krijgen weinig aandacht. Zo kunnen aanvallers na een geslaagde digitale inbraak vaak langere tijd in een netwerk actief zijn zonder opgemerkt te worden.

Een aanzienlijk deel van de getroffen Nederlandse organisaties is door dit gebrek aan intern gerichte beveiligingsmaatregelen niet in staat om de duur en impact van digitale aanvallen op hun netwerken vast te stellen.

De Nederlandse ICT-infrastructuur is, net als voorgaande jaren, door statelijke actoren uit meerdere landen op grote schaal misbruikt om andere landen digitaal te bespioneren of digitaal te saboteren. Nederland staat bekend om zijn goede ICT-infrastructuur waarover veel internetverkeer loopt. Dat maakt het netwerk aantrekkelijk voor kwaadwillenden. Dergelijk misbruik kan de politieke en economische belangen van Nederland en van zijn bondgenoten schaden. De AIVD heeft dat soort misbruik in het afgelopen jaar vaker waargenomen.

Activiteiten van de AIVD en resultaten

De AIVD heeft in 2015 op grote schaal zijn bevindingen op basis van het onderzoek naar digitale dreigingen gedeeld met slachtoffers, overheden en andere belanghebbenden. Dat gebeurde in de vorm van directe briefings en presentaties, en meerdere inlichtingenberichten en -analyses. Voor de rijksoverheid heeft de AIVD met het oog op complexe digitale aanvallen, in 2015 de publicatie uitgebracht: *Hoe herkent u een aanval vanuit een Advanced Persistent Threat?*[5]

[5] *Hoe herkent u een aanval vanuit een Advanced Persistent Threat?*, AIVD; mei 2015.

4 Andere aandachts-gebieden en taken van de AIVD

De bestrijding van terrorisme en cyberdreiging zijn in 2015 voor de AIVD prioriteit geweest. De ontwikkelingen in de wereld raken echter op meer vlakken aan de veiligheid van ons land en hebben dus effect op de onderzoeken van de AIVD. Zo was de spionage-dreiging onverminderd hoog. En de toevloed van vluchtelingen en migranten naar Europa, die in 2015 het debat in politiek en samenleving beheerste, leidde tot nieuwe ontwikkelingen binnen het extremisme.

Spionage en andere inlichtingenactiviteiten

Staten kunnen hun belangen behartigen door op heimelijke wijze activiteiten te verrichten in, of gericht tegen, andere landen. Zo proberen staten informatie te bemachtigen die voordeel verschaft op politiek, (financieel-)economisch of militair terrein of die een impuls geeft aan wetenschap en technologie. Er is dan sprake van spionage. Naast spionage kunnen staten zich ook voor andere doeleinden met heimelijke activiteiten bezighouden, bijvoorbeeld beïnvloeding van politieke besluitvorming of manipulatie van beeldvorming ten aanzien van bepaalde onderwerpen.

Nederland op meer vlakken aantrekkelijk doelwit

Buitenlandse inlichtingendiensten hebben een blijvende, grote belangstelling voor Nederland en zij zijn hier dan ook in hoge mate actief. Nederland is interessant als EU-lidstaat, als NAVO-lid en op economisch gebied als land waar baanbrekende technologische ontwikkelingen plaatsvinden. Daarnaast trekt Nederland inlichtingenactiviteiten aan omdat hier veel internationale organisaties gehuisvest zijn. Tot slot leidt de aanwezigheid van migrantengemeenschappen tot (inlichtingen)activiteiten gericht op deze gemeenschappen of ter beïnvloeding van ons migratiebeleid.

Spionage via menselijke contacten onontbeerlijk

Met de ontwikkeling van informatie- en communicatietechnologie breidt zich het arsenaal aan operationele middelen van inlichtingendiensten gestaag uit. In het digitale tijdperk wint de informatieverschaffing op basis van technologie aan betekenis. Dit wil echter niet zeggen dat dit ten koste gaat van ‘klassieke’ spionagemethoden.

'Spion zonder buit terug naar Moskou'
Algemeen Dagblad, 29 juli 2015

Nog altijd is de inzet van menselijke bronnen een onontbeerlijk middel voor inlichtingendiensten.

Rusland en China hoofdrolspelers binnen spionage

Als het gaat om spionage en beïnvloeding in Nederland, zijn Rusland en China onverkort de hoofdrolspelers. De politieke en (financieel-) economische agenda van deze landen bepaalt in hoge mate hun inlichtingenbehoefte.

Rusland jaagt op politieke, militaire, wetenschappelijke en technologische inlichtingen

Russische inlichtingendiensten zijn op permanente basis heimelijk aanwezig en actief in Nederland, net als in andere westerse landen. Deze diensten en hun medewerkers zijn buitengewoon professioneel en beschikken daarbij over een grote operationele slagkracht. Russische inlichtingenoperaties tegen het Westen vormen een wezenlijke bedreiging voor de veiligheid van Nederland en zijn EU-partners en NAVO-bondgenoten. In het afgelopen jaar is wederom vastgesteld dat Russische inlichtingendiensten in Nederland jagen op politieke, wetenschappelijke en technologische inlichtingen.

De Russische Federatie is bovendien zeer bedreven in het opzetten van beïnvloedingsoperaties en het gebruik van propaganda. Dit komt voort uit decennialange ervaring op dit terrein.

China focust op buitenlandpolitieke en (financieel-)economische onderwerpen

Ook Chinese inlichtingendiensten vergaren inlichtingen gericht tegen Nederlandse belangen in binnen- en buitenland. De AIVD heeft onder meer (pogingen tot) rekrutering en het gericht verzamelen van specifieke informatie over onder andere (financieel-)economische en politieke onderwerpen vastgesteld.

De belangen van China, Nederland en Europa raken elkaar steeds vaker. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de ontwikkeling van de Nieuwe Zijderoute, waarmee China verbeterde toegang wil krijgen tot Europa. De Rotterdamse haven en de luchthaven Schiphol kunnen hierin een rol van betekenis spelen. Behalve een economisch initiatief, is dit ook een manier voor China om zijn invloedssfeer uit te breiden.

Daarnaast heeft China zich tot doel gesteld de overgang te maken naar een hoogwaardige economie. Dat manifesteert zich onder meer in pogingen technische wetenschappelijke kennis te verwerven. De Chinese overheid stimuleert in dit kader bovendien Chinese ondernemingen om in het buitenland te investeren, bijvoorbeeld door overnames, met als doel de concurrentiekracht van de eigen ondernemingen te vergroten. Dit kan leiden tot aantasting van het *level playing field*. De AIVD heeft over de ontwikkelingen met betrekking tot China meerdere presentaties gegeven aan belanghebbenden.

Massavernietigingswapens

Verspreiding (proliferatie) van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen wordt wereldwijd beschouwd als een reële bedreiging van de internationale veiligheid. De AIVD en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) doen gezamenlijk onderzoek naar landen die ervan worden verdacht dat zij, in strijd met internationale verdragen, werken aan de productie en/of ontwikkeling van massavernietigingswapens. Dit contraproliferatie-onderzoek wordt uitgevoerd door de gezamenlijke Unit Contraproliferatie (UCP) van de AIVD en de MIVD.

Activiteiten van de AIVD en resultaten

In 2015 heeft de UCP de regering voorzien van bijzondere inlichtingen over ontwikkelingen met betrekking tot proliferatie in de zogeheten 'landen van zorg'[6]. In 2015 heeft de unit onder andere de ontwikkelingen rond de nucleaire en ballistischeraketprogramma's van Iran nauwlettend gevolgd, mede om vast te stellen of Iran zich houdt aan de overeengekomen voorwaarden in het nucleaire akkoord met de internationale gemeenschap. Tegelijkertijd bleef ook de proliferatiedreiging vanuit andere landen van zorg een belangrijk aandachtsgebied. Eveneens is er in 2015 meerdere malen gerapporteerd over de mogelijke CBRN-capaciteiten[7] van non-statelijke actoren in vooral Irak en Syrië.

[6] Landen van zorg: landen die ervan worden verdacht massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen te ontwikkelen en doelen na te streven die een bedreiging kunnen vormen voor de internationale rechtsorde en de veiligheid en belangen van Nederland en zijn bondgenoten.

[7] CBRN: Chemische, Biologische of Radiologische/nucleaire wapens.

'Pegida-demonstratie verloopt zonder gedoe'
Dagblad van het Noorden, 30 november 2015

Naast het verschaffen van inlichtingen zijn er door optreden van de UCP in 2015 ook verschillende verwervingspogingen van proliferatiegevoelige goederen verhinderd. De unit werkte daarbij nauw samen met onder andere het ministerie van Buitenlandse Zaken, de Douane en met buitenlandse collega-diensten. In 2015 zijn in dat kader vele rapportages uitgebracht, waaronder enkele tientallen ambtsberichten aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken ter ondersteuning van het Nederlands exportcontrolebeleid. Ten slotte bezochten medewerkers van de UCP specifieke instellingen en bedrijven om deze te wijzen op mogelijke proliferatierisico's.

Latijns-Amerika en de Caribische regio

In een gezamenlijk team vergaren AIVD en MIVD inlichtingen en achtergrondinformatie over de regio Latijns-Amerika en het Caribisch gebied ten behoeve van de Nederlandse overheid. De Nederlandse krijgsmacht is permanent aanwezig in de Caribische delen van het Koninkrijk. Dit is reden om ontwikkelingen in het gebied, waar deze van invloed kunnen zijn op de Nederlandse militaire aanwezigheid, te volgen. De Caribische eilanden Sint Eustatius, Saba en Bonaire zijn bijzondere Nederlandse gemeenten. Daarmee reiken de landsgrenzen van Nederland tot in Latijns-Amerika. Datzelfde geldt voor de veiligheidstaken van de AIVD en de MIVD.

Venezuela is het grootste buurland van het Koninkrijk der Nederlanden. In het land is sprake van oplopende politieke, economische en sociale spanningen. De afgelopen jaren is de economische situatie in Venezuela verslechterd, vooral door de val van de wereldolieprijzen en door een gebrek aan investeringen in vitale infrastructuur. Daarnaast was sprake van toegenomen polarisatie tussen de regeringspartij en de verenigde oppositie in de aanloop naar de parlementsverkiezingen in december 2015. De verkiezingen zijn met grote meerderheid gewonnen door de verenigde oppositie.

Toename aantal Venezolanen bron van zorg

De Venezolaanse bevolking gaf hiermee uiting aan haar aanzienlijke onvrede met de verslechterde sociaal-economische situatie en het gebrek aan democratie. In dat licht is op de Benedenwindse Eilanden een toename van het aantal Venezolanen onderkend die daar naast eerste levensbehoeften veelal dollars trachten te verkrijgen. Deze ontwikkelingen zijn een groeiende bron van zorg in de desbetreffende landen van het Koninkrijk.

De verwachting is dat de situatie in Venezuela in 2016 verder zal verslechteren. Vanwege de uitstralingseffecten op de regio blijven de AIVD en MIVD de ontwikkelingen nauwlettend volgen om zo de Nederlandse overheid tijdig van informatie te kunnen blijven voorzien, waardoor de nationale belangen kunnen worden beschermd.

Activisme en extremisme

Hét politieke en maatschappelijke thema van 2015, de migrantenproblematiek, heeft zich binnen de taken van de AIVD nadrukkelijk gemanifesteerd op het aandachtsgebied activisme en extremisme. De AIVD ziet dat links-extremisten nadrukkelijk ageren tegen bewegingen als Pegida. Dreiging vanuit rechts-extremistische hoek gaat vooral uit van individuen of gelegenheidsgroeperingen op lokaal en regionaal niveau.

Het klassieke (neo-nazistische) rechts-extremisme treedt nauwelijks nog voor het voetlicht. Het heeft voor een groot deel plaatsgemaakt voor nationalistische groeperingen, die in principe vreedzaam ageren tegen de in hun ogen toenemende rol van de islam in en de stroom van migranten naar Nederland. Het gedachtegoed van deze groeperingen kent een groeiend draagvlak in de samenleving. Dit heeft in 2015 geleid tot enkele demonstraties met een toenemend aantal deelnemers.

Links-extremisten ageren tegen Pegida

Een van de organisaties die zich richt tegen de islam en de komst van migranten is Pegida. Pegida Nederland ging in oktober 2015 voor het eerst de straat op. Tot dan toe was Pegida in ons land slechts een Facebook-fenomeen dat was overgewaaid uit Duitsland. De eerste demonstratie van Pegida in Utrecht was een directe aanleiding voor links-activistische en -extremistische groeperingen voor tegendemonstraties. Een aantal anarchistische groeperingen en met name de Antifascistische Actie (AFA) keerden zich op militante wijze tegen Pegida. AFA maakt geen onderscheid tussen Pegida en klassiek rechts-extremisten, zoals de Nederlandse Volks-Unie (NVU).

Pegida zegt niets te maken te willen hebben met rechts-extremisme. De bemoeienis van links-extremisten leidde echter toch tot bijval uit rechts-extremistische hoek. Een aantal rechts-extremisten mengden

'De NVU blijft een splinter'
Trouw, 15 december 2015

zich in de demonstraties van Pegida, daarbij geholpen door apolitieke hooligans, die te mobiliseren zijn voor kortstondige harde actie. Zij functioneerden ongevraagd als een soort ordetroepen van Pegida. AFA maakte hiervan weer gebruik door foto's van een aantal rechts-extremisten te verspreiden, om zo te suggereren dat Pegida een rechts-extremistische beweging is.

Een nieuw en nog moeilijk in te schatten fenomeen is het lokale en regionale verzet tegen noodopvang, asielzoekerscentra en permanente huisvesting van statushouders. Het lokaal bestuur en individuele politici zijn doelwit (geweest) van acties vanuit deze hoek.

NVU mengt zich in migrantendebat

De Nederlandse Volks-Unie heeft de media-aandacht rond de migranten aangegrepen om zichzelf te profileren en om nieuwe leden te werven. De Volks-Unie stelde duizend leden te hebben en zou volgens de voorman in het gehele land deelnemen aan het debat. Gezien het werkelijke aantal leden (circa honderd), waarvan maar een deel werkelijk actief is, was dit niet realistisch. Het leidde echter wel tot het afgelasten van enkele inspraakavonden over de opvang van migranten. De daadwerkelijke verstoring van inspraakavonden was vrijwel altijd het gevolg van plaatselijke tegenstanders en hooligans.

Links-extremisme en anarchisme

Ook in 2015 was sprake van samenwerking tussen de verschillende links-extremistische groeperingen. De activiteiten van de Antifascistische Actie werden in 2015 deels ondersteund door anarchisten, met name te liëren aan de Anarchistische Anti-deportatie Groep Utrecht (AAGU).

De AAGU bleef daarnaast, overwegend op initiatief van de radicale kern, vasthouden aan haar eigen campagne tegen het Nederlandse en Europees vreemdelingen- en asielbeleid. Met name de bouw van de zogeheten 'gezinsgevangenis' op Kamp Zeist heeft geleid tot diverse acties. Naast het publiceren van de gegevens van aannemers en onderaannemers ('naming and shaming') werden ook lawaai-demonstraties, een verstoring van een raadsvergadering en blokkades uitgevoerd, zowel bij de hoofdaannemer als bij Kamp Zeist zelf.

Dierenrechtenextremisme is teruglopend fenomeen

Extremistische acties in het kader van dierenrechten zijn een langzaam verdwijnend fenomeen. In 2015 was van dergelijke extremistische uitingen geen sprake. Wel vinden vreedzame acties en demonstraties plaats, maar die vallen buiten het door de AIVD bestreken spectrum.

Activiteiten van de AIVD en resultaten

In 2015 heeft de AIVD meerdere inlichtingenberichten uitgebracht aan relevante belangendragers, waarbij onder meer het huidige links-rechtse krachtenveld in relatie tot immigratie en zaken als bereidheid tot geweld nader zijn geduid. Daarnaast zijn mondeling de ontwikkelingen binnen het extremisme nader toegelicht, onder andere aan enkele ministers. Wat betreft het verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid werden acties van tevoren aangekondigd en/of achteraf nader geduid. In dit verband zijn enkele ambtsberichten verstrekt aan het lokaal bestuur.

Separatistische terroristische groeperingen

Strijd tussen Turken en PKK zorgt voor spanning in Nederland

De spanningen tussen de PKK en Turkije leidden ook tot spanningen in Nederland en Europa. De PKK houdt in Europa vast aan haar uitgangspunt van geweldloze actie. Aanhangers van de PKK hebben diverse malen geprotesteerd tegen het Turkse optreden en blijven aandacht vragen voor de Koerdische zaak.

Ondanks de officiële geweldloze lijn, kunnen individuele, jonge, PKK-aanhangers wel tot gewelddadige acties overgaan. Ook hier is de lijn van de PKK dat zij zich niet wil laten provoceren en blijft het vooralsnog bij verbale onenigheid over en weer en incidentele vernielingen.

DHKP/C actief in Turkije

De DHKP/C heeft de afgelopen periode meerdere aanslagen gepleegd in Turkije. De aanslagplegers worden vervolgens vereerd als 'martelaren' en ingezet als propagandamiddel in Europa en Nederland. DHKP/C gebruikt een populaire muziekgroep, Grup Yorum, om aanhang te genereren, fondsen te werven en tevens deze martelaren te eren. In Nederland lijkt de weerstand tegen de DHKP/C onder zijn alevitische aanhang groter te worden.

'Tweede Kamer wil veel meer maatregelen tegen salafisme'
Brabants Dagblad, 18 december 2015

Activiteiten van de AIVD en resultaten

In 2015 heeft de AIVD meerdere inlichtingenberichten uitgebracht waarbij nadere duiding werd gegeven aan de spanningen tussen Koerden en Turken en de rol van de PKK en de DHKP/C hierin. Verder werden relevante ketenpartners, het lokaal bestuur en belangendragers mondeling geïnformeerd over ontwikkelingen op dit terrein.

Salafisme

Het salafisme stond in 2015 volop in de aandacht van publiek, pers en politiek. In dat jaar brachten de AIVD en de NCTV de publicatie *Salafisme in Nederland: diversiteit en dynamiek*[8] uit. Daarin zijn zowel ontwikkelingen binnen de salafistische gemeenschap in Nederland als ontwikkelingen in de internationale context beschreven die hebben bijgedragen aan de groeiende invloed van het salafisme in Nederland.

Aanbod van salafistische boodschappen groeit

Het salafisme is een verzamelterm voor een spectrum van fundamentalistische stromingen binnen de soennitische islam, die streven naar wat zij de 'zuivere islam' noemen. Hoewel zeker niet alle salafisten een gevaar vormen voor de democratische rechtsorde, maakt de AIVD zich zorgen om de antidemocratische, polariserende en onverdraagzame boodschap die door een aantal van hen verspreid wordt. Ook kunnen elementen uit het salafistisch gedachtegoed een voedingsbodem vormen voor radicalisering naar jihadisme.

Salafisten vormen een minderheid onder de soennitische moslims in Nederland. Het precieze aantal aanhangers van het salafisme is niet vast te stellen vanwege de diversiteit en diffuse begrenzing van de stromingen. De AIVD constateert echter wel een groei in het aanbod van salafistische boodschappen, zowel online als offline. Bovendien zorgen de spanningen in het Midden-Oosten voor een klimaat waarin de salafistische boodschap meer gehoor vindt. Dit draagt bij aan de groei van potentiële aanhang.

De AIVD constateert dat sommige salafisten proberen hun gedachtegoed aan hun omgeving op te leggen. Met name gematigde moslimgemeenschappen staan onder druk van dergelijke ideologen. Daarnaast richten zij zich met hun boodschap bewust op kwetsbare groepen, zoals vluchtelingen. Ook ziet de AIVD dat bepaalde salafisten proberen met provocerende acties een reactie van hun omgeving of de overheid uit te lokken. Daarmee trachten ze steeds opnieuw het beeld te schetsen dat zij slachtoffer zijn van de westerse samenleving. Dit slachtofferbeeld gebruiken zij als legitimatie voor hun anti-westerse en anti-democratische boodschap.

Activiteiten van de AIVD en resultaten

In het kader van onderzoek naar personen en groepen die een antidemocratische, polariserende en onverdraagzame boodschap verspreiden en hiernaar handelen of anderen daartoe aanzetten, richtte de AIVD zich met name op de aanjagers binnen het salafisme in Nederland.
Naar aanleiding van de publicatie over het salafisme heeft de AIVD diverse presentaties verzorgd bij relevante ketenpartners en lokaal bestuur. Tevens zijn meerdere inlichtingenberichten uitgebracht over specifieke casuïstiek aan onder meer de NCTV, de IND, het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en een aantal burgemeesters.

Verrichten van veiligheidsonderzoeken voor vertrouwensfuncties

In het eerste kwartaal van 2015 is de AIVD gestart met de implementatie van een nieuw werkproces voor de veiligheidsonderzoeken. Doel van de herijking van de werkwijze is om bij de aanwijzing van vertrouwensfuncties en de uitvoering van veiligheidsonderzoeken, de bescherming van de nationale veiligheid in relatie tot de persoon die de functie gaat vervullen, nadrukkelijker centraal te stellen. Ook moest de uitvoering van veiligheidsonderzoeken efficiënter en effectiever gebeuren. Dit laatste onder het motto 'snel waar het kan, diepgaand waar het moet'.

Na moeilijke start doorlooptijden weer omlaag

De invoering van de nieuwe werkwijze was complexer dan was voorzien, waardoor de werkvoorraden en doorlooptijden van de veiligheidsonderzoeken in de periode tussen maart en september 2015 fors toenamen. Dit had vooral effect op de B-onderzoeken. Vanwege de aard van de A-vertrouwensfuncties heeft de AIVD ervoor gezorgd dat de daaraan verbonden A-onderzoeken wel zoveel mogelijk binnen de wettelijke termijn werden afgerond. Vanaf eind september 2015 waren de werkvoorraden weggewerkt en

[8] *Salafisme in Nederland: diversiteit en dynamiek*, AIVD; september 2015.

'Rechercheur in geldnood kan chantabel worden'
Reformatorisch Dagblad, 10 oktober 2015

lieten de doorlooptijden weer een dalende trend zien. Naar verwachting zal het herstel zich in 2016 verder voortzetten.

Over heel 2015 gemeten heeft de AIVD 71% van alle veiligheidsonderzoeken en 89% van de A-onderzoeken binnen de wettelijke behandeltermijn afgerond.

Kosten voor onderzoeken doorberekend aan private partijen

In het voorjaar van 2015 heeft de Eerste Kamer ingestemd met het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet veiligheidsonderzoeken, waardoor kosten voor het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken kunnen worden doorberekend. De gewijzigde wet is per 1 september 2015 in werking getreden. Vanaf dat moment is het voor de AIVD mogelijk geworden om kosten van veiligheidsonderzoeken ook in rekening te brengen bij de werkgevers in de private sector.
De werkgevers in de publieke sector moeten sinds 1 januari 2013 al voor de veiligheidsonderzoeken betalen. In 2015 heeft de AIVD bijna 4,5 miljoen euro ontvangen voor uitgevoerde veiligheidsonderzoeken in de publieke en private sector.

In totaal ruim 41.000 veiligheidsonderzoeken uitgevoerd

In totaal hebben de AIVD en mandaathouders (de politie en de Koninklijke Marechaussee) in 2015 ruim 41.000 veiligheidsonderzoeken uitgevoerd naar personen die een vertrouwensfunctie (wilden gaan) vervullen. In iets meer dan 900 gevallen (2%) leidde dit tot weigering of intrekking van de VGB, merendeels zijn dit functies in de sector burgerluchtvaart. De AIVD heeft in 2015 zelf ruim 5.500 veiligheidsonderzoeken afgerond die rechtstreeks bij de AIVD

Tabel 3 Aantallen besluiten ten aanzien van veiligheidsonderzoeken, al dan niet gemandateerd

Besluiten	Positieve besluiten	Negatieve besluiten	Totaal aantal besluiten	Binnen wettelijke behandeltermijn
A-niveau door AIVD	1134	12	1146	89%
B-niveau door AIVD rechtstreeks	3833	20	3853	66%
C-niveau door AIVD	574	7	581	69%
B-niveau door AIVD, via KMar, Nationale Politie, Dienst Bewaken en Beveiligen	1712	862	2574	
B-niveau door KMar, Nationale Politie, Dienst Bewaken en Beveiligen (gemandateerd)	32958		32958	
Totaal	**40211**	**901**	**41112**	

Tabel 4 Afhandeling van bezwaar- en (hoger)beroepsprocedures naar aanleiding van besluiten veiligheidsonderzoeken

	Ongegrond	Gegrond	Niet ontvankelijk	Ingetrokken	Afgewezen	Toegewezen	Totaal
Bezwaren	38	18	8	1	-	-	65
Beroepen	8	2	-	-	-	-	10
Hoger beroepen	5	2	-	-	-	-	7
Voorlopige voorziening	-	-	-	-	-	-	0
Totaal	**51**	**22**	**8**	**1**	**0**	**0**	**82**

'NCTV kalm onder terreuralarm EU'
De Telegraaf, 13 december 2015

zijn aangemeld. Hiervan is 71% afgerond binnen de wettelijke behandeltermijn. Daarnaast heeft de AIVD in 2015 nog ruim 2.500 veiligheidsonderzoeken afgerond die door de mandaathouders werden doorgestuurd.

Bevordering van beveiligingsmaatregelen: bescherming van vitale belangen

Om de samenleving goed te laten functioneren, is het van belang dat we kunnen vertrouwen op cruciale sectoren als energievoorziening en het financieel stelsel. Uitval daarvan kan leiden tot ernstige ontwrichting van het maatschappelijke en economische leven.
De AIVD deelt informatie met overheid en bedrijfsleven over onder andere internationaal terrorisme, extremisme en (digitale) spionage, wanneer deze zich richten op vitale sectoren. Zo heeft de dienst in 2015 tientallen presentaties gegeven om te waarschuwen voor de risico's en dreiging van (digitale) spionage. Daarnaast heeft de AIVD duiding gegeven aan incidenten en ontwikkelingen zoals de aanslagen op Air Products in Saint-Quentin-Fallavier, Frankrijk, en berichtgeving over drinkwatervergiftiging in Kosovo. Tevens zijn bijgedragen geleverd aan dreigings- en risicoanalyses voor bijvoorbeeld overheid, spoor en de nucleaire sector.

Naast het het delen van concrete en voorstelbare dreigingsinformatie denkt de AIVD ook mee over het toekomstige verdienvermogen van Nederland. Om Nederlandse economische belangen en daarmee de nationale veiligheid te beschermen neemt de AIVD deel aan verschillende initiatieven van de interdepartementale werkgroep economische veiligheid. In werkgroepen worden te beschermen belangen geïdentificeerd door kennis van de dreiging en de sector samen te laten komen. Ook begeleidt de dienst samen met andere partijen wetenschappelijk onderzoek naar mogelijkheden om die economische veiligheid te waarborgen.

Analyses voor Alerteringssysteem Terrorismebestrijding

De AIVD bevordert adequate beveiligingsmaatregelen binnen sectoren die zijn aangesloten op het Alerteringssysteem terrorismebestrijding (Atb) van de NCTV. De AIVD bracht in 2015 twee dreigingsanalyses uit voor alle Atb-sectoren. Daarnaast hebben AIVD-analyses de achtergronden van internationale incidenten zoals de aanslagen in Parijs beschreven en waar nodig toegelicht wat de gevolgen zijn voor een specifieke sector. De NCTV bepaalt vervolgens op basis van onder andere AIVD-analyses de alerteringsniveaus binnen het Atb en het dreigingsniveau zoals verwoord in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland.

Bevordering van veiligheid Nederlandse belangen in het buitenland

Ook ter bevordering van de veiligheid van de Nederlandse belangen in het buitenland leverde de AIVD specifieke informatie. Met name voor de internationale scheepvaart en burgerluchtvaart heeft de AIVD in 2015 belangrijke stappen genomen in de samenwerking met andere departementen en private partners om het delen van dreigingsinformatie verder vorm te geven, een behoefte die met name na de ramp met vlucht MH17 meer nadruk heeft gekregen.

Dreigingsgerelateerde ontwikkelingen zoals de verovering van kuststeden in Libië door ISIS of de aanslag op het Russische Metrojet toestel boven de Sinaï hebben geleid tot concrete dreigingsduidingen voor zowel overheidspartners als private partners in de sectoren scheepvaart en burgerluchtvaart. Daags na de aanslag boven de Sinaï heeft de AIVD informatie kunnen delen met luchtvaartmaatschappijen en overheidspartijen over de mogelijke toedracht van de ramp. Deze informatie is mede bepalend geweest voor de getroffen beveiligingsmaatregelen op het vliegveld van Sharm al-Sheikh.

In 2015 heeft de AIVD de samenwerking met overheid en verschillende andere sectoren versterkt door tientallen trainingen en presentaties te geven. Tevens is informatie en expertise ingezet om strategische partners te helpen bij het maken of actualiseren van dreigings- of risicoanalyses. Dat heeft bij elkaar geleid tot tientallen AIVD-analyses in de vorm van nota's, dreigingsanalyses, inlichtingenberichten of adviesgesprekken.

Expertise op het gebied van aanslagmiddelen

Ter verbetering van dreigings- en risicoanalyses en ter ondersteuning van operationeel AIVD-onderzoek onderhoudt de dienst zelf expertise over aanslagmiddelen. Hierbij is onder andere een rapport over 'doelwitmatching' uitgebracht. Ook gaf de AIVD presentaties over aanslagmiddelen. Tevens nam de AIVD in 2015 op dit gebied deel aan meerdere interdepartementale werkgroepen.

'Van bezorgd naar bedreigend'
Algemeen Dagblad, 17 oktober 2015

Partner in het Stelsel bewaken en beveiligen

De toename van jihadistisch-terroristische aanslagen in westerse landen en vooral de grote diversiteit aan doelwitten waartegen deze gericht zijn, verhoogt de maatschappelijk onzekerheid over de veiligheid van personen, objecten en evenementen. De behoefte aan inlichtingen over concrete en voorstelbare dreiging tegen specifieke doelwitten is daardoor toegenomen. De AIVD brengt deze dreigingen vanuit zijn eigen onderzoeken in kaart zodat de Coördinator Bewaking en Beveiliging van de NCTV kan beslissen over de noodzaak van beveiligingsmaatregelen. Ook de Nationale Politie en MIVD zijn onderdeel van dit Stelsel bewaken en beveiligen.

Dreiging tegen politici en overheidsdoelen

Jihadistisch-terroristische dreiging richt zich in sommige gevallen expliciet tegen politici en andere overheidsdoelen. Ook hebben politici te maken met rechts- en links-extremisme en (ernstige) vormen van bedreiging en intimidatie. Mede op basis van informatie van de AIVD heeft de Coördinator Bewaking en Beveiliging in voorkomende gevallen kunnen beslissen over de noodzaak van beveiligingsmaatregelen.

In het najaar van 2015 leidde onvrede over de toestroom van vluchtelingen en migranten tot ernstige vormen van verzet jegens bestuurders en gekozen volksvertegenwoordigers. Daarbij ging het onder andere om doodsbedreiging, intimidatie, vernieling en verstoring van democratische besluitvormingsprocessen. Deze vormen van verzet bedreigen het functioneren van de open democratische samenleving. Zowel lokale als landelijke politici waren hierbij doelwit.

Van de dreigingsinschattingen, dreigingsanalyses en risicoanalyses die de AIVD in 2015 heeft uitgebracht, had ruim de helft betrekking op politici en overheidsdoelen.

Bescherming van diplomatieke en internationale instellingen

Evenals in voorgaande jaren heeft de AIVD in 2015 een dreigingsanalyse uitgebracht waarin een integraal beeld wordt geschetst van de dreiging tegen diplomatieke objecten en diplomaten. De AIVD onderhoudt contact met internationale tribunalen en gerechtshoven, zoals het Special Tribunal for Lebanon, het International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia en het International Criminal Court, om een bijdrage te kunnen leveren aan hun ongestoord functioneren.

Dreiging tegen evenementen van nationaal belang

De AIVD heeft ook in 2015 potentiële dreigingen in kaart gebracht ten behoeve van het veilig en ongestoord verloop van verschillende grootschalige nationale evenementen en de daarbij aanwezige hoogwaardigheidsbekleders. In 2015 ging het daarbij om Koningsdag, Dodenherdenking, Veteranendag en Prinsjesdag. Tot slot is de AIVD in 2015 begonnen met zijn voorbereiding op de evenementen in het kader van het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie in de eerste helft van 2016.

Activiteiten van de AIVD en resultaten

In 2015 heeft de AIVD in het kader van het Stelsel bewaken en beveiligen 73 dreigingsinschattingen, 11 dreigingsanalyses, 1 risicoanalyse en 6 mededelingen uitgebracht.

Beveiliging bijzondere informatie

De Nederlandse overheid moet in staat blijven vertrouwelijke informatie te beschermen tegen vijandelijke partijen en statelijke actoren. De AIVD levert de rijksoverheid onafhankelijk advies over het beschermen van staatsgeheimen met behulp van ICT-beveiligingsoplossingen. Daarvoor gebruikt het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV) van de AIVD unieke kennis en expertise en benut het informatie uit een uitgebreid internationaal netwerk.

Verhoging van de digitale weerbaarheid van de overheid

De AIVD adviseert de rijksoverheid over preventieve maatregelen en over detectie van en reactie op inbreuken op de beveiliging.
Ook beoordeelt de dienst op verzoek beveiligingsproducten voordat de rijksoverheid deze inzet. Daarnaast begeleidt de AIVD productontwikkelingen voor toepassing voor gerubriceerde informatie. Daarmee worden de digitale weerbaarheid van de overheid en het risicomanagement binnen de rijksoverheid ondersteund. De ministeries en rijksbrede ICT-servicecentra zijn dankzij de adviezen van de AIVD beter in staat hun belangen te beschermen.

'Virusscanner en firewall niet altijd genoeg'
ANP, 14 oktober 2015

Evaluaties en ontwikkeling van beveiligingsproducten

In 2015 heeft de AIVD advies gegeven bij de ontwikkeling en ingebruikname van nieuwe producten, onder meer voor telefoons, netwerk-, media- en bestandsbeveiliging. Er zijn onder andere evaluaties afgerond op het terrein van netwerkbeveiliging en harddiskencryptie. Op het terrein van telefonie is voor beveiligd bellen op het gerubriceerde niveau Stg geheim de VOIP-versie (Voice over IP) beschikbaar gekomen. Ook kunnen nu beveiligde telefoons voor verschillende rubriceringsniveaus met elkaar communiceren.

Beveiligingsadviezen aan de rijksoverheid

De AIVD heeft in 2015 diverse overheidsinstanties geadviseerd, waaronder de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie, over beveiligingsvraagstukken die samenhangen met de opzet en inrichting van digitale informatie-architecturen en de beveiliging van gerubriceerde informatie (onder andere het i-diplomatie project bij het ministerie van Buitenlandse Zaken).

Meerdere publicaties over digitale dreiging en beveiliging

Ter verhoging van bewustwording van de dreiging tegen bijzondere informatie en de beveiliging daarvan heeft de AIVD meerdere publicaties uitgebracht. De AIVD heeft samen met het NCSC, de *Handreiking implementatie van detectie-oplossingen*[9] opgesteld en publicaties opgeleverd over de komst van de quantumcomputer[10] en het herkennen van Advanced Persistent Threats.

325 bedrijven geïnspecteerd op beveiligingseisen

De AIVD is de nationale autoriteit die toeziet op de beveiliging van gerubriceerde NAVO- en EU-informatie binnen de rijksoverheid (het ministerie van Defensie uitgezonderd) en bij civiele bedrijven in Nederland. Er zijn in 2015 meer dan 325 civiele bedrijven geïnspecteerd.

Bijdrage aan systeem voor distributie en beheer cryptosleutels

De AIVD produceert de sleutels voor cryptografische apparatuur van de rijksoverheid. In 2015 is bijgedragen aan een digitaal systeem bij Defensie voor distributie en beheer van cryptosleutelmateriaal voor nationaal en NAVO-verbindingsverkeer.

Samenwerking met NCSC in detectienetwerk en bij opstellen Cyber Security Beeld

De AIVD participeert met de MIVD en het Nationaal Cyber Security Center (NCSC) in het Nationaal Detectie Netwerk (NDN) onder coördinatie van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Samen met het NCSC werkte de AIVD aan diverse producten, waaronder het Cybersecuritybeeld Nederland[11], dat in oktober uitkwam.

Internationale samenwerking binnen EU en NAVO en producttoetsing

Tevens draagt de AIVD in internationale context bij aan de standaardisatie van informatiebeveiliging. Die standaardisatie vereenvoudigt de veilige uitwisseling van informatie in NAVO- en EU-verband en draagt bij aan de internationale samenwerking. Daarnaast zijn op verzoek van buitenlandse collega's hun evaluaties van beveiligingsproducten door de AIVD getoetst.

[9] *Handreiking implementatie van detectie-oplossingen*, AIVD en NCSC; november 2015.
[10] *Bereid u voor op de komst van quantumcomputers*, AIVD; april 2015.
[11] *Cybersecuritybeeld Nederland*, NCSC; oktober 2015.

5 Werken aan een sterker netwerk

De impact van informele en vaak tijdelijke samenwerkingsverbanden wordt steeds groter. In de wereld anno nu zijn formele structuren en fysieke locaties steeds minder van belang. Die ontwikkeling vindt plaats op allerhande vlakken en op allerlei manieren, sterk vergemakkelijkt door het aangaan van digitale verbindingen maar ook door het vormen van fysieke gelegenheidscoalities over grenzen heen. Dat zorgt economisch en maatschappelijk voor ongekende mogelijkheden. Keerzijde is dat ook dreigingen tegen Nederland, of het nu gaat om terrorisme, radicalisering of digitale spionage-aanvallen, steeds meer plaatsvinden vanuit een dergelijke 'genetwerkte' omgeving.

Een terroristische organisatie als ISIS profiteert volop van de digitalisering van de samenleving en het verdwijnen van fysieke barrières voor zover die nog intact zijn. ISIS gaat over de hele wereld contacten aan en weet aanhangers te werven en te activeren. Staten gaan voor hun cyberspionage-aanvallen samenwerkingsverbanden aan met hackers, die zich een volgende keer met hetzelfde gemak weer bezighouden met bijvoorbeeld criminaliteit. Dreigingen vanuit een genetwerkte omgeving vragen om een sterker netwerk daartegenover.

AIVD-onderzoeken gericht op behoefte van partners

Om een sterker netwerk voor de veiligheid te vormen is het van belang om de inbreng en toegevoegde waarde van iedere (overheids)instantie, nationaal en internationaal, binnen dat netwerk te kennen en te erkennen. Ieder heeft een eigen rol en taak. De AIVD heeft een bijzondere taak bij de bescherming van de nationale veiligheid en heeft op dat gebied een unieke toegevoegde waarde voor zijn partners. Om de toegevoegde waarde optimaal te laten zijn is het van belang om te weten aan welke informatie anderen in het netwerk van de AIVD behoefte hebben. Wat hebben zij van de AIVD nodig om hun taken voor een veiliger Nederland nog beter te kunnen uitvoeren.

De voornaamste afnemers van de inlichtingen van de AIVD hebben met de invoering van de Geïntegreerde Aanwijzing voor de Inlichtingen en Veiligheid in 2015, de mogelijkheid gekregen om expliciet kenbaar te maken welke behoefte zij hebben en waar zij willen dat de onderzoeken van de AIVD zich op richten.
Deze Geïntegreerde Aanwijzing richt zich niet meer alleen, zoals voorheen bij het Aanwijzingsbesluit Buitenland, op de onderzoeken naar de politieke ontwikkelingen in andere landen, maar ook op binnenlandse dreigingen. De Geïntegreerde Aanwijzing geldt zowel voor de AIVD als de MIVD. Deze systematiek wordt bij de invoering van de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten formeel vastgelegd.

'Kabinet beslist snel over extra geld geheime diensten'
Nederlands Dagblad, 12 februari 2015

Tien jaar CT Infobox

Een al langer bestaande vorm van samenwerking in een netwerk is de CT Infobox. Deze bestond in 2015 tien jaar. Het is een samenwerkingsverband tussen inmiddels tien organisaties binnen het veiligheids-, opsporings- en inlichtingendomein die hun krachten hebben gebundeld om een bijdrage te kunnen leveren aan de bestrijding van terrorisme. In de CT Infobox worden gegevens uitgewisseld over personen die vanuit het oogpunt van terrorisme en radicalisering een mogelijk risico vormen voor de Nederlandse samenleving. Zo kan effectiever worden geadviseerd ten aanzien van deze personen, waardoor die risico's kunnen worden verminderd. De CT Infobox is gehuisvest bij de AIVD.

De krachten gebundeld binnen de AIVD

De operationele onderzoeken van de AIVD zijn erop gericht om ongekende dreiging zichtbaar te maken. Dat vraagt om een zorgvuldige inzet van diverse inlichtingenmiddelen waarmee (mogelijke) dreiging in kaart kan worden gebracht. Dit kan op technische wijze, bijvoorbeeld met de inzet van telefoontaps en computerhacks, maar ook via menselijke bronnen of door het uitwisselen van informatie met buitenlandse collega-diensten. Zo wordt binnen de onderzoeksteams een 'netwerk' aan inlichtingenbronnen opgebouwd.

Het huidige dreigingsbeeld laat zien dat ontwikkelingen in de rest van de wereld direct gevolgen hebben voor de veiligheid van Nederland. Het onderzoek naar personen en organisaties die een bedreiging vormen voor de democratische rechtsorde en het onderzoek naar intenties van andere landen (politieke inlichtingen) grijpen op veel vlakken in elkaar. Sinds 1 januari 2015 is de AIVD organisatorisch dusdanig ingericht dat de uitvoering van die twee wettelijke onderzoekstaken is geïntegreerd.

De AIVD kent nu drie directies. In de directie Operatiën vinden we de capaciteit om inlichtingen te vergaren. In deze directie zit ook het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging. In de directie Inlichtingen komen de onderzoeken samen. Hier worden de inlichtingen verder verwerkt. Binnen de derde directie zijn de businessunit Veiligheidsonderzoeken en de bedrijfsvoering van de AIVD ondergebracht.

In 2015 heeft de AIVD het operationele proces kunnen versterken met de extra investering die het kabinet in 2014 in de dienst heeft gedaan. Door een intensieve wervingscampagne zijn ongeveer 180 nieuwe medewerkers binnengehaald. Ook de komende tijd blijft de AIVD zich versterken, zowel met mensen als met middelen. Voor het overgrote deel worden de mensen ingezet op de operationele onderzoeken. De AIVD houdt daarbij het oog op de balans tussen de welkome versterking van het operationele onderzoek en het absorptievermogen van de dienst bij het inwerken en begeleiden van nieuwe medewerkers. Dat is een intensief traject.

Intensieve samenwerking met de MIVD

De AIVD en de MIVD onderhouden een intensieve samenwerkingsrelatie. Er is sinds 2014 een gezamenlijke unit, de Joint Sigint Cyber Unit (JSCU), die zich richt op de verwerving en verwerking van en sigint- en cybergegevens, waarmee zij de operationele teams van de AIVD en MIVD ondersteunt. Al enkele jaren zijn er twee gezamenlijke teams die zich bezighouden met het onderzoek naar proliferatie en de veiligheid van het Caribisch gebied.

In 2015 zijn de grote lijnen geschetst voor een gezamenlijke unit veiligheidsonderzoeken van de AIVD en de MIVD. Dit kwam voort uit een advies van de commissie-Dessens die de Wiv 2002 tegen het licht heeft gehouden[12]. In het najaar van 2015 heeft dit geleid tot een plan van aanpak dat in 2016 en 2017 projectmatig uitgewerkt zal worden. In dit kader is ook besloten om het MIVD-personeel dat

[12] *Evaluatie van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002;* December 2013.

belast is met de uitvoering van veiligheidsonderzoeken medio 2016 bij de AIVD te huisvesten.

De ministers van Defensie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zijn in 2015 overeengekomen dat de AIVD en MIVD in 2022 gehuisvest gaan worden in één pand. Dit zal de samenwerking de komende jaren een verdere impuls geven.

Voor en met samenwerkingspartners

Met de partners binnen het 'veiligheidsnetwerk' onderhoudt de AIVD een nauw contact. Traditioneel gaat het hierbij om het Openbaar Ministerie, de Nationale Politie, de NCTV en het ministerie van Buitenlandse Zaken, maar ook andere ministeries, het Nationaal Cyber Security Centrum, diverse onderzoeksinstellingen en het bedrijfsleven maken daar deel van uit.

De AIVD heeft de laatste jaren meer accent gelegd op het opbouwen van een groter extern netwerk. Met het oog daarop heeft de dienst in 2015 een groot aantal presentaties gehouden en gesprekken gevoerd met instanties, zoals ministeries, bedrijven en burgemeesters, die hun eigen taken beter kunnen uitvoeren met inlichtingen van de AIVD.

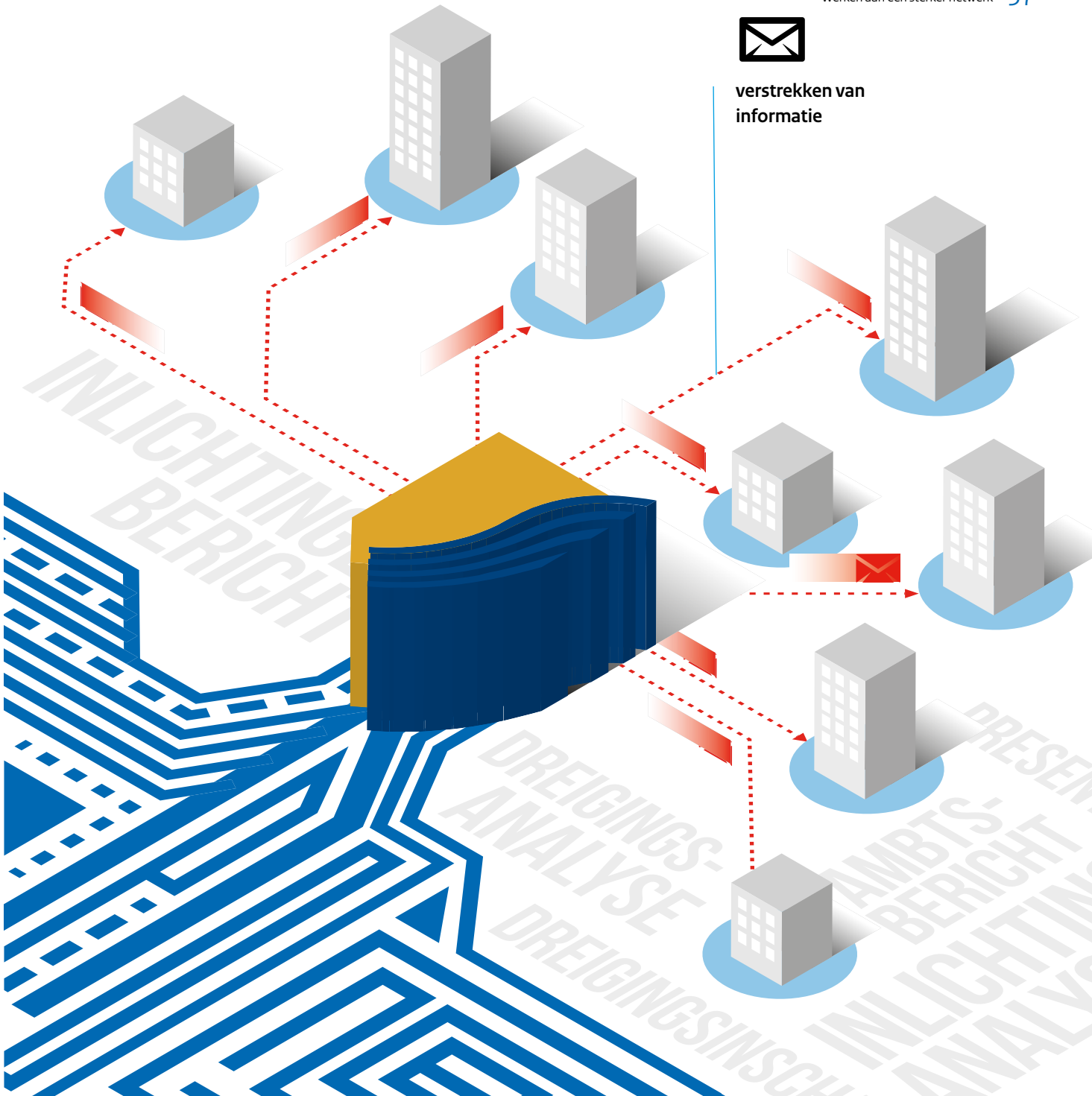

'Geen Europese CIA, maar er wordt wel degelijke samengewerkt'
HP/De Tijd, 7 december 2015

Relatie met inlichtingen- en veiligheidsdiensten

Het internationale netwerk van buitenlandse collega-diensten waarmee de AIVD een intensieve relatie onderhoudt, draagt bij aan de toegevoegde waarde van de AIVD voor de nationale veiligheid. Daarnaast vormen de inlichtingen van de AIVD zelf ook een toegevoegde waarde binnen dat internationale netwerk. Bij de AIVD gaat geen dag voorbij of er is op operationeel niveau contact met buitenlandse collega-diensten.

Op Europees niveau maakt de AIVD deel uit van de Counter Terrorism Group (CTG). Dit is een samenwerkingsverband van inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de Europese lidstaten, Noorwegen en Zwitserland. De CTG is continu op zoek naar mogelijkheden om de onderlinge samenwerking en informatie-uitwisseling verder te verbeteren, te verbreden en te verdiepen. Deze ambitie is na de aanslagen in Parijs in een stroomversnelling geraakt. De AIVD heeft de aanzet gegeven tot de inrichting van een CTG-database en de oprichting van een interactief platform. Dit krijgt vorm tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EU en het voorzitterschap van de AIVD van de CTG in de eerste helft van 2016. Dit platform moet het uitwisselen van operationele inlichtingen in CTG-verband vereenvoudigen. De informatie-uitwisseling richt zich op dit moment vooral op terroristische strijders in landen als Irak en Syrië.

Als sluitstuk: het toezicht

Een bijzondere 'partner' in het werkveld is de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD). De commissie vormt zich in absolute onafhankelijkheid een oordeel over de rechtmatigheid van het optreden van de dienst. Dat is immers de primaire opdracht die de wetgever aan de CTIVD heeft gegeven. Het oordeel van de CTIVD vormt daarmee een essentiële schakel in de verantwoording over de dienst, omdat in het openbaar een gezaghebbende uitspraak wordt gedaan over activiteiten die naar hun aard geheim kunnen zijn.

De Commissie heeft in 2015 vier rapporten uitgebracht over de werkzaamheden van de AIVD en tien klachten over de AIVD afgehandeld.

Colofon
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
www.aivd.nl

Postbus 20010, 2500 EA Den Haag

April 2016